

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ТА КОНФЕСІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО «ТЕОЛОГІЇ ПРОЦВІТАННЯ»	
1.1. Наукова позиція українських релігієзнавців.....	7
1.2. Богословська інтерпретація феномену «теології процвітання»	15
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА УМОВИ ПОШИРЕННЯ «ТЕОЛОГІЇ ПРОЦВІТАННЯ» В СВІТІ ТА УКРАЇНІ	
2.1. Зародження та розвиток «теології процвітання».....	25
2.2. Екуменічні процеси як інтеграція новітньої теології.....	39
2.3. Причини сприйняття харизматичних поглядів українським протестантизмом	50
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ «ТЕОЛОГІЇ ПРОЦВІТАННЯ» У НОВІТНЬОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОТЕСТАНТИЗМІ	
3.1. Підприємницька діяльність як форма благословення.....	57
3.2. Політика як форма суспільного успіху.....	63
3.3. Спільна євангелізація як чинник об'єднання протестантизму з харизматичним рухом.....	69
3.4. Модернізована релігійна музика як форма впливу «теології процвітання» на протестантизм в Україні.....	73
3.5. Інкаунтер як форма «посвячення»	76
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	88

ВСТУП

«Теологія процвітання» – одне з найпоширеніших вчень, що сповідується не тільки представниками харизматичного руху, але й іншими конфесіями сучасного протестантизму. Вплив цього явища не обмежився лише протестантизмом, а поширився у загальнохристиянських конфесіях: католицизмі та православ'ї.

«Теологія процвітання» - це досить складне та запутане явище серед християнських течій, яке втім не маючи під собою біблійного підґрунтя воно, міцно закріпилося у сучасному християнському богослов'ї. Оскільки це поняття стосується у більшій мірі протестантизму, то у своєму дослідженні ми розглянемо основні принципи застосування цього феномену у сучасному українському протестантизмі та простежимо основні методи впливу харизматичних поглядів на протестантські церкви.

Актуальність теми дослідження. За останні два десятиріччя український протестантизм набув ознак оновлення та змін. Ці зміни були зумовлені різними причинами: політичними, суспільними, соціальними. Але найголовніша з них - це вплив харизматичного світогляду, який сповідує «теологію процвітання». І ці зміни представляються досить глибинними та незворотними, оскільки зачепили не тільки зовнішні чинники, але й внутрішні. Саме ці зміни зумовили лібералізацію сучасного українського протестантизму, що почав застосовувати принципи «теології процвітання» відкрито та прозоро. Актуальність вибраної теми є беззаперечною, тому що принципи та устої, які були фундаментальними для українського протестантизму, почали змінюватися з катастрофічною швидкістю. «Теологія процвітання», використовуючи «протестантське» походження, змінює віросповідні принципи не тільки українського, але й світового протестантського середовища. Полярність богословських поглядів теологів протестантського світу, зумовило неоднозначне його сприйняття, чим і

користується харизматичний рух. Тому ця тема є досить важливою та актуальною, особливо у наш час прогресу технологічного поглиблення та модернізації церкви.

Мета дослідження полягає у вивченні системи механізмів та важелів впливу на український протестантизм харизматичного руху та аналізі практичної реалізації принципів «теології процвітання».

Досягнення поставленої мети зумовило постановку та вирішення кола питань, що позначилися у логічній структурі дослідження та склали основні його завдання, зокрема:

1. Розглянути позиції сучасних релігієзнавців та теологів щодо «теології процвітання».
2. Простежити механізми і шляхи входження «теології процвітання» у протестантський світогляд.
3. Проаналізувати причини проникнення «теології процвітання» саме в протестантській гілці християнства.
4. Визначити основні принципи та методи проникнення харизматичних ідей та поглядів як у світовий, так і в український протестантизм.
5. Розглянути практику застосування принципів «теології процвітання» у сучасному протестантизмі України.

Об'єктом дослідження є «теологія процвітання», а **предметом дослідження** є практика трансформації «теології процвітання» в сучасному протестантизмі України.

Наукова новизна даної магістерської роботи визначається окресленими вище завданнями та виражається у детальному аналізі практичного застосування принципів «теології процвітання» в сучасному українському протестантизмі та причини їх сприйняття останнім.

Вперше було проаналізовано практику реалізації "теології процвітання" в сучасному українському протестантизмі. *Підтверджено думку вчених* про вплив харизматичного руху та «теології процвітання» на усі християнські

конфесії. *Отримало подальший розвиток* дослідження застосування принципів «теології процвітання» у протестантській конфесії.

Методи дослідження. При опрацюванні проблеми роботи було використано такі методи наукового дослідження:

- емпіричний метод (метод збору інформації),
- аналітичний (аналіз проблеми з вичленування її складових),
- синтетичний метод (синтезування матеріалу по проблематиці дослідження)
- метод узагальнення (використовувався наприкінці кожного розділу у формі проміжних висновків, а також в кінці даної магістерської роботи як підсумок).
- історичний метод (при подачі матеріалу в хронологічному порядку у другому розділі роботи).

Теоретичне і практичне значення полягає в аналізі феномену "теології процвітання" харизматичного руху в його історичному ракурсі, екуменічних позиціях, теологічних поглядах, що забезпечує безперешкодне проникнення цих ідей у християнський світ безпосередньо через ототожнення з протестантською течією. Це дослідження може бути використане при викладанні курсів релігієзнавства у розрізі проблематики протестантизму.

Структура магістерської роботи є визначеною метою і полягає у розкритті у першому розділі позиції українських науковців та протестантських теологів щодо проблеми сучасного харизматизму та розвитку «теології процвітання» у його богословських поглядах.

У другому розділі розглянуто принципи розвитку історичного процесу харизматичного руху від початку реформації до сучасності. Було визначено декілька векторів розвитку та поширення харизматичних поглядів, що трансформувалися у «теологію процвітання».

У третьому розділі досліджено саме практичний вплив харизматичного руху на сучасний український протестантизм та застосування принципів

теології процвітання на сучасні протестантські громади. Було простежено не тільки генезу впливу «теології процвітання» у богослужбову практику, але й було зазначено історичний контекст та умови поширення цього явища. Було виявлено тенденцію перенесення європейсько-американської системи впливу «теології процвітання» на світовий протестантизм в український контекст, хоча він піддався змінам відносно українських реалій.

У висновку зазначені підсумки відносно зроблено дослідження та узагальнено весь матеріал.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ТА КОНФЕСІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО «ТЕОЛОГІЇ ПРОЦВІТАННЯ»

1.1. Наукова позиція українських релігієзнавців

«Теологія процвітання» на теренах України є вже звичним явищем не тільки у сучасному протестантизмі, але й у сучасному матеріалістичному суспільстві. Вона виникла не відразу та не на пустому місці. До проголошення «теології процвітання» або «теологія успіху» пройшов досить довгий період часу та відбулися потужні трансформаційні та доктринальні процеси, що змінили протестантизм зсередини. Зародившись у лоні протестантських церков, харизматичний рух пройшов довгий шлях перетворень від п'ятидесятництва до харизматії у всіх його неопроявах, що підлягає критиці протестантських теологів. І ця критика має підґрунтя, оскільки в «теології процвітання» разом з протестантськими догматичними положеннями поєднуються окультні практики, магізм, шаманізм тощо. Варто відзначити, що самі п'ятидесятницькі та харизматичні рухи та їх неотечії мають досить широке поширення та видозмінюються вже незалежно від початкового стану. Це характерно для цих рухів, оскільки їхній початок почався зі зміни теологічного бачення класичного протестантизму.

Виникнення неохристиянства в Україні – це закономірність світового релігійного процесу. Глобалізаційні процеси, в які включена й Україна як частина світової спільноти, є важливим фактором творення сучасної релігійності. Розвиток наукових досягнень, виробництва на основі нових технологій, демократій у різних формах та проявах лібералізували не тільки підхід до протестантизму як такого, але й до релігії в цілому. Але саме протестантизм, під впливом нових віянь часу, стає гнучким посередником між секулярним суспільством та суспільством релігійним. Це посередництво було зумовлене тиском науки на релігійні догми вже з часу Ренесансу та

Реформації, хоча у цей період наука, у сучасному матеріалістичному розумінні, тільки починала зароджуватися і не могла протистояти релігійному мисленню усього суспільства. Отже, з поширенням розвитку науки у численних сферах людського суспільства, виникло протистояння між релігійним та суспільним світоглядом, яке у багатьох його проявах саме протестантизм заклав фундамент цього протистояння.

У сучасній релігієзнавчій літературі неохристиянством визначаються релігійні течії, що виникають у межах традиційного християнства. Але в умовах секуляризації суспільної свідомості, розвитку нових технологій, соціальних інститутів модернізується та пропонує людині нові підходи до сприйняття духовних цінностей. До таких неохристиянських течій відомий український релігієзнавець Вікторія Титаренко відносить різні християнські церкви харизматичного напрямку (Церква Повного Євангелія, Церква Посольства благословенного Царства Божого для всіх народів), «Армія спасіння», Новоапостольська церква, Церква Живого Бога, Українська Християнська Євангельська Церква, Духовний центр «Нове покоління» християнських церков України, Церква Христа тощо[38, с.371]. Як зазначає автор, практично усі із перерахованих місій, центрів, новітніх церков привнесені в Україну з-за кордону. Але концентруючись на суті нашого дослідження, будемо акцентувати свою увагу лише на течіях п'ятидесятництва і харизматиї та на їхньому неопродовженні.

Вікторія Любащенко дивиться на протестантизм з іншого боку, розділяючи його на два поверхи: класичний та народний [40]. До класичного вона відносить лютеранство, кальвінізм, англіканство, до народного – менонітів, баптистів, методистів, євангельських християн, п'ятидесятників, адвентистів.

Вікторія Титаренко намагається аналізувати феномен харизматичного руху з суто наукової позиції, що позбавлена заангажованості, суб'єктивізму, упередженого ставлення до предмету дослідження. Досить багато праць відносно неохристиянських рухів показують неординарне мислення та

високий рівень науковості. Вона не виокремлює феномен «теології процвітання», а розглядає його у розрізі самого харизматичного руху, оскільки він є невід'ємною частиною харизматичної догматики та переплітається з культовою практикою та позацерковною.

Дослідження новітніх течій п'ятидесятництва та харизматиї на території України та колишнього Радянського Союзу є проблематичним, оскільки цей феномен вивчається або фрагментарно, або з сильним суб'єктивним нахилом, що не відповідає стилю наукового підходу [37, с.13]. У засобах масової інформації досить часто дають оцінку особи, що не є компетентними у сфері новітніх неохристиянських течій, а тому їх суб'єктивізм у висвітленні даної проблеми ламає загальну уяву про цей феномен. Фрагментарність подачі інформації, критика харизматського руху як такого, відсутність чіткого уявлення про всю концепцію релігійних поглядів останніх негативно впливають на загальносуспільне відношення практично щодо всіх харизматичних та п'ятидесятницьких громад, відносячи їх до деструктивних культів, що починають сприйматися з позиції «загального клеймування» [59]. Прикладом цього є оціночна термінологія, вживана ЗМІ. Вікторія Титаренко зазначає: «Принципи об'єктивності та толерантності, притаманні науковому дослідженню, вимагають розробки наукової термінології, придатної для релігієзнавчого аналізу феномену християнського харизматизму» [37, с.16].

Як зазначає В. Титаренко у статті «Неохристиянські течії в сучасній Україні», на території сьогodнішньої України присутня різноманітна палітра харизматичних організацій, які типологічно відносяться до неохристиянства [37, с.17]. На думку автора, що цілком природно, що при появі нових релігійних феноменів суспільство з необхідністю змушене формулювати своє сприйняття чи несприйняття новітнього явища. На цій позиції знаходиться сьогodні Україна і ставлення до нововведень в релігійній сфері помітно поляризоване. Діаметрально різним ставленням характеризуються організації типу «Діалог», «Порятунок», які поширюють «антисектантську» істерію, та клуб «Відкритий світ», що закликає до толерантності та співробітництва.

Швидке поширення харизматичних громад на українських теренах спричинене багатьма факторами, що використовуються харизматичними лідерами та застосовується на практиці у внутрішній та зовнішній політиці церкви. Ще в 2000 році дослідники Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ прогнозували ці процеси: «З боку модернових релігій можна чекати активного пошуку форм взаємовідносин з суспільством, державою, громадськістю, традиційними Церквами... Більшість неорелігій, щоб зберегтися і функціонувати, змушені будуть вписуватися в конкретну соціально-економічну, політичну та ідеологічну ситуацію, пристосовуватися до вимог часу» [30, с.327]. Це відбувається і спостерігається нині в українському неохристиянстві, що притаманно і актуально для харизматичних течій.

На зламі третього тисячоліття простежувався спад розповсюдження харизматичних церков, але останнім часом їхня активність в українському соціумі набирає нових динамічних обертів. Ці процеси пов'язують з одіозною особистістю – Сандеєм Аделаджою, що є пастором багатотисячної громади «Посольство Боже». Він спромігся за одне десятиліття поширити вплив харизматичних ідей в українському релігійному суспільстві з новою силою, поширюючи вчення «теології процвітання» та «тотального успіху». Саме ці складові є основними чинниками для розширення громади. Як зазначає Титаренко, що пропаговані в харизматичному середовищі «теологія процвітання», «позитивне сповідання», «новий світовий порядок» тощо є ілюстративними в контексті вирішення питання включеності в суспільне життя. Адже за їх переконанням істинний християнин повинен бути здоровим, багатим, успішним [38, с.377]. Релігієзнавець чітко визначає зміну переорієнтації, що формує сучасну харизматичну теологію - від «отримання блаженства» у потойбіччі на «отримання благ» у цьому світі. Оформилось це у вченні про «позитивне сповідання», згідно якого слово, промовлене з вірою у Творця і довірою до Нього, повинне примусити Бога виконати прохання.

Це переконання лежить в основі принципу молитви, названого так: «Назви – вимагай – отримуй!» (Name it – claim it – get it)[38, с.378].

Необхідно зазначити і той факт, що завдяки діяльності багатьох харизматичних лідерів, проповідників «теології процвітання» економічна діяльність їхніх адептів характеризується високою економічною ефективністю. Не рідко вони досягають великих успіхів, що свідчить про велику вмотивованість та високу фінансову активність. Це складова «теології процвітання», яка мотивує до успіху, до досягнення високих результатів, до економічної незалежності. З цього приводу є досить велика кількість літератури харизматичних авторів різного роду християнського менеджменту, християнського ведення бізнесу, порад щодо фінансової стабільності суть яких зводиться до психологічного налаштування адепта до активної економічної діяльності. Разом з тим постійно наголошується на активній фінансовій діяльності у церкві, що має на меті щедрість пожертв своїх членів. Це трактується як «божественна» бізнес-схема, що приносить прибутки у стократному розмірі, хоча з протестантським світоглядом та мотивацією це не сумісно. Вчення «теології процвітання» формує бачення служіння Богу через фінансову сферу життя, тому не дивно, що утворюються безліч організацій, що спрямовані на поширення їх впливу через бізнес. Яскравими представниками таких організацій є: «Місія в бізнесі», «Організація молодих підприємців», «Організація християн юристів» тощо.

Не можна не відмітити, що вплив харизматичних рухів відбувається у двох напрямках: суспільно-соціальному та релігійно-конфесійному. При тому, що вони характеризуються активно-агресивною позицією, тобто цілеспрямованою, спланованою, акцентованою.

Суспільно-соціальний напрямок характеризується впливом на суспільство, покриваючи соціальні потреби. Мається на увазі активна суспільно-політична позиція, яка проявляється у відношенні харизматичних церков до політики, економічної діяльності, держави, освіти, української національної культури та соціального служіння.

Стосовно участі у політичній сфері життя суспільства у протестантському колі думки різняться від крайньонегативної до повної підтримки та участі у політичному житті в складі партій та громадських організацій. [20, с.86]. Цікавий той факт, що у співпраці зацікавлені обидві сторони, як релігійний сектор так і політичний, використовуючи при цьому всі можливі вигоди. Релігійний сектор вбачає у цій співпраці підняття іміджу та усіяку можливу підтримку, не відкидаючи і фінансову. Політичний сектор же має вигоду у якості електорату та агітаційної допомоги.

Релігійно-конфесійна позиція спрямована на лібералізацію та спрощення системи догматичних, для кращого сприйняття їх новими адептами, створення умов для екуменічних відносин з іншими конфесіями, створення харизматичних об'єднань для утвердження їх на релігійному просторі України, агресивна місіонерська діяльність, з метою залучення нових адептів тощо.

Як зазначає О.Спис, харизматичний рух загалом легко пристосовується до різних національно-культурних контекстів – почасти через активне абсорбування елементів локальних культур та інтеграції їх у свій богослужбовий корпус та місіонерську практику, а почасти через апеляцію до понаднаціональних і позакультурних суспільних шарів групової та індивідуальної свідомості [36, с.13].В. Титаренко ж досліджує, що харизмати швидко адаптувалися в українському суспільстві, бо ж їх теологія не містить складних доктринальних конструктів, катехізація харизматів є максимально спрощеною[38, с.377].На її погляд основним типом комунікації для них залишається соціально-етичний, який не покликаний розв'язувати схоластичні питання й умоглядні теологічні проблеми, а зорієнтований на розв'язання особистісного внутрішнього конфлікту людини й суспільства. Саме соціалізація своїх поглядів дала можливість розповсюдити ідею «успіху» та «процвітання» серед нерелігійної частини населення України та поширити вплив на сучасний український протестантизм. Це поширення визначається змінюваністю та прогресивністю, відшуковуючи все нові точки

дотику у міжконфесійному діалозі. Потрібно визнати, що прогресивність та зміна радикальності свого вчення відносно не сприйняття їх основною частиною протестантів закладає фундамент більш масштабного впливу на опонентів. Це проявляється у різного роду сумісних акціях, євангелізаціях, конференціях, зустрічах тощо. Саме ці спільні проекти створюють ліберальне відношення до раніше не прийнятних речей, які з часом приймаються на озброєння сучасними протестантами.

Отже, підсумовуючи все вище сказане можна зробити висновок, що харизматичні рухи в сучасному українському релігійному середовищі - це явище динамічне, знаходиться у постійному процесі адаптації не тільки до українського суспільства, але до класичного протестантизму, шукаючи спільні точки дотику для формування екуменічних стосунків. Які в свою чергу, отримавши плацдарм довіри останніх, насаджують свої теологічні бачення відносно ідей «успіху» та «процвітання».

1.2. Богословська інтерпретація феномену «теології процвітання»

Феномен «теології процвітання» набув свого поширення не так давно, а саме з поширенням "третьої хвилі" дії Святого Духа. До цього ідеї тотального успіху та здоров'я у своїх працях викладали ряд харизматичних лідерів, що дали поштовх для розвитку «теології процвітання» у більш глобальних масштабах. Саме на зламі 80-х років ХХ ст. набув поширення так званий «пауер-іванжелізм», тобто євангелізм з силою, де «теологія процвітання» посіла значне місце у вченні новітніх харизматичних поглядів. Це стало рушійною силою для виведення неохаризматичної течії на новий, більш масштабний рівень розповсюдження ідей успіху та процвітання не тільки у протестантському світі, але й у світі християнському.

Богослов'я процвітання – вчення, відповідно до якого істинна релігійна віра веде людину до матеріального процвітання. Таким чином, ця доктрина стверджує, що матеріальне процвітання та успіх, особливо фінансове

процвітання та успіх у діловому та особистому житті, являється зовнішнім свідченням благословення Бога. Це благословення може бути надано у відповідь на ефективну молитву, заслугу чи подвиг віри. Також однією з рис неохаризматичних течій є вчення про «рема», тобто все, що сказано з вірою, стає богонатхненним та отримує можливість впливати на ситуацію, до якої відноситься, і саме це веде до змішування понять бажання та потреби [71, с. 358].

«Теологія процвітання» довгий час була не відома на пострадянському просторі, тому не дивно, що реакція на цю проблему була запізнілою та адекватна оцінка цього руху сформувалася вже після укорінення його у протестантському світі України. Нажаль, у певний період часу рух процвітання був сприйнятий «аргію» українським протестантизмом з низки причин, які ми детально дослідимо нижче, у наступних розділах.

Але для початку розгляду поглядів протестантських теологів, потрібно проаналізувати чому ці ідеї знайшли свій ґрунт саме у реформаторській традиції і чому вони так легко посіли основоположне місце у житті рядових протестантів. Всім відомий той факт, що поширення капіталістичного руху у Європі відбулося, у більшій мірі, завдяки протестантизму і що капіталістичний устрій позитивно сприяв для поширення протестантських поглядів. Відбувся, такий собі, симбіоз двох, на перший погляд, різних конструкцій – духовного та матеріального, що в свою чергу вивів економічні відносини на новий, більш прогресивний рівень. Але виникає логічне запитання: як поєднуються дві не сумісні точки зору, два несумісних світогляди – капіталістичного збагачення та протестантського зречення матеріального благоденства. Для капіталізму характерне примноження статків та отримання прибутку, а характерною рисою протестантизму пошук духовного збагачення та отримання спасіння від гріхів.

Потрібно розуміти той факт, що підхід до розвитку матеріальних накопичень різний з точки зору капіталізму та протестантизму, оскільки капіталістичний підхід має на меті поширення впливу в економічній сфері,

конкуренцію та збагачення. Протестантизм в свою чергу має на меті якісне виконання своїх обов'язків та праця, яка приносить славу для Бога, що неминуче призводить до повноцінного стабільного заробітку та доходу.

У своїй «Протестантській етиці й духові капіталізму» Макс Вебер пише про етику, яка відкидає насолоду багатством і підносить працю – наполегливу, постійну фізичну або розумову працю, яка є і примноженням слави Божої, і випробуванням аскетичним засобом.[15, с. 134]. Він намагався довести, що ці два феномени тісно пов'язані між собою, зумовлюючи успіх виробничих потужностей, що в свою чергу призводить до покращення соціальних умов життя. Ось як висвітлює цю позицію дослідник протестантизму Асмик Оганісян: «Ознакою боговибраності виступає успіх у професійній діяльності, котрий являється самоцінністю, а не засобом досягнення матеріальних благ. Не існувало різниці між духовною та мирською, священною та світською працею. Всі людські труди, якими б низькими вони не були б, вповні можуть прославити Бога. Від погляду на працю, як на соціально принизливе, хоча і необхідне заняття, котре було долею соціальних низів, богослов'я Жана Кальвіна прямо привело до погляду як на достойний та славний засіб прославлення та ствердження Бога через Його творіння, яке ще більше збільшує людське благополуччя. Не випадково ті регіони Європи, що прийняли протестантизм, швидко стали економічно процвітаючими - таким несподіваним був наслідок нового релігійного значення, що надавалося праці. Це підводить нас до розгляду впливу Реформації на економіку та відомого тезису Вебера взаємостосунки протестантизму та капіталізму» [34, с.66]. М. Вебер відзначає, що дух капіталізму міг виникнути тільки в результаті визначеної дії Реформації, оскільки форми капіталістичної ділової організації були відомі ще задовго до згаданих подій. Протестантизм випрацював тільки психологічні умови для розвитку сучасного капіталізму. Тобто ці два явища перетнулися у часі та просторі, створивши умови взаємовигідної праці.

Протестантизм став рушійною силою для поширення економічного процвітання та успіху у всій протестантській Європі, що стало запорукою соціальної стабільності та підвищення рівня життя європейського суспільства. Визначивши працю як прославлення Бога, протестанти стали працювати з повною віддачею, що відповідно привело їх до економічного збагачення, але це не визначало залежності від багатства, оскільки слава Бога була для них понад усе. Не випадково М. Оссовська у своїй книзі «Лицар та буржуа» зазначає, що не бачить, чому протестантизм у його кальвіністському видавництві мав стимулювати стремління до збагачення, хоча достовірним являється те, що він допомагав фактичному збагаченню[27, с. 231].

Фактично протестантський успіх у різного роду діяльності був прославлення Бога через працю, але ніяким чином не сприймалося те, що успіх був ознакою Божого благословення і це було обов'язковим у житті. Це був звичайний наслідок економічної діяльності, що ґрунтувався на біблійних засадах, доктринах, принципах. На збагачення та фінансовий успіх не приділялося такої уваги, як це почали робити харизматичні лідери сьогодення. Успіх - був звичайний наслідок добропорядного ведення своєї справи чи виконання будь-якої праці, на відміну від мотивації харизматичного руху: «багатство та успіх понад усе». Саме різниця у мотивації дій є наслідком різниці у теології протестантизму та харизматичного руху. У харизматичних церквах, передовсім Посольстві Божому, можна натомість почути про те, що по-справжньому успішна людина «може не працювати, але жити краще за всіх», про те, що немає нічого «доброго у тому, щоби вихвалитися праведністю і ходити у подраних джинсах!» і багато-багато такого, що кардинально суперечить відкритому Вебером протестантському духові.

В історії харизматичного руху розрізняють «три хвилі Духа Святого»: 1) п'ятидесятницьку (з початку ХІХ ст.); 2) харизматичну (1960-70-ті р. р.); 3) неохаризматичну (починаючи з 1980-х р.). Усі три напрямлення відрізняються один від одного ступінню включення у свою практику

елементів творіння чудес та нових «одкровенень Бога». Тому їх можна умовно класифікувати по цій ознаці наступним чином: помірковані, середні, крайні. До поміркованих можемо віднести п'ятидесятницький рух; до середніх – харизматичний рух; до крайніх – їх неопродовження, тобто неоп'ятидесятницький та неохаризматичний рухи, які відомі своїм радикальними теологічними позиціями. Крім цього, їх ще можна класифікувати відносно екуменічних позицій: помірковані течії не вийшли зі своїх традиційних громад; середні течії не вийшли за межі традиційних конфесій неоп'ятидесятницького спрямування (католики, православні, баптисти тощо) до речі в католицизмі явище харизматизації виявляється вже впродовж пів століття [31, с. 44-53].; крайні течії утворили власні самостійні церкви, але їх позиція щодо екуменії можна визначити, як найактивнішою.

Аналізуючи вище сказане, потрібно зазначити, що дана класифікація є визначальною у відношенні до зазначених течій класичним протестантизмом, оскільки вони є основоположними. По-перше, якщо розглядати теологію цих течій можна побачити різницю до підходу тлумачення Біблії лідерами цих течій. Якщо ж помірковані течії накладають заборону на вихід за межі Святого Письма, обмежуючись тільки феноменами глосолалії, дарами пророцтва та тлумаченням останніх, то течії середнього, харизматичного спрямування окрім феноменів, що притаманні п'ятидесятницькому руху, додають ще чудотворення, зцілення хворих та форми, що пов'язані з феноменами «позитивного мислення», що мають окультне походження. Що стосується крайньої течії неоп'ятидесятництва та неохаризматії, та має назву «пауер-єванджелізм», тут присутнє вже поняття «прогресивного одкровення». Саме це поняття дає підстави для виходу за межі Біблії та тлумачення її «цілком суб'єктивним та призволящим метод» [60].

Однією із помітних ознак третьої, об'єднуючої хвилі християнського харизматизму є відсутність явищ, які викликають розбіжності у представників різних віросповідань. Багато християнських громад, які не мали в минулому зв'язків з харизматами, починають раптом молитися за зцілення хворих й

одержують досвід «зцілюючої сили». На цьому ґрунті піднімається саме поняття «теології процвітання» та культивується у всіх можливих місцях. Позиціонуючи себе з протестантами, найбільший вплив цей рух здійснює на сучасний протестантизм, як варто відзначити не без успіху.

По-друге, оперуючи протестантськими термінами та визначеннями, спираючись на «історичність» поширення харизматичного руху з лона протестантів, лідери «теології процвітання» підмінюють основні принципи Реформації на яких ґрунтується протестантизм. Тому класичний протестантизм не тільки відмежовується від вище згаданих течій, але й агресивно протистоїть останнім. Харизматичний рух вважає наявність доказу у віруючій людині «дарів Святого Духа», доказом автентичності її віри, безперервності християнської традиції від часу перших апостолів, то протестантський теолог Джон МакАртур займає протилежну позицію: «Оскільки християнство має досконале одкровення від Бога, тобто Закінчене Священне Писання, то немає потреби в таких дарах, як пророцтво і глосолалія» [34, с. 84-97].

По-третє, відносно віровчення, що сповідують неохаризматичні рухи, воно є мінливим, не систематизованим, знаходиться у постійному динамічному русі, готове для постійного видозмінення та підлаштування до нових релігійних реалій. Відомий євангельський богослов Д. Паккер, характеризуючи харизматичний рух, називає його свого роду хамелеоном, що пристосовується відтінками свого богослов'я до того навколишнього середовища, в якому знаходиться, і коли зовнішні чинники змінюються, то й він змінює своє забарвлення. Якщо помірковані рухи ще можна з обережністю віднести до протестантських, тільки за рахунок обмеженості Біблією, то харизматичні та неохаризматичні рухи під цю класифікацію не підпадають.

Споглядаючи на тенденцію розвитку неохаризматичної "теології процвітання", можна побачити, що вона сконцентрована на людині, оскільки за логікою лідерів успіху якщо ти маєш віру, то все що ти хочеш отримаєш від Бога. Хоча проповідники цього вчення постійно проголошують те, що

прагнути до успіху потрібно лише ради слави Бога, їх основні послання орієнтовані на людський егоїзм та людську уяву про успіх. Ось що на це зауважив протестантський теолог Густав Ален: «Святість відкривається людині як безумовна велич Бога. Тому будь-яка спроба перетворити християнську віру в релігію задоволення та насолоди наражається на провал. Бог - не той ким можна маніпулювати безпосередньо через віру заради отримання великих чи малих вигод, які він міг забезпечити. Будь-яке бажання поставити Бога на службу людським інтересам заздальгідь приречене»[64, с. 105].

На думку Гордона Фі проблема послідовників «теології процвітання» є три основоположні речі: 1) неправильне тлумачення ключових текстів; 2) вибіркоче цитування; 3) відсутність цілісного біблійного світогляду, а особливо нерозуміння суті богословської системи, якій слідували новозавітні автори [60].

Провідники «теології процвітання» вибирають тільки ті тексти з Біблії, які вкладаються в її загальну систему, та відкладають тлумачення тих уривків, котрі їх компрометують. Найбільшою проблемою «теології процвітання» є послання апостола Павла, який з одного боку і чуда творив, і зціляв, з іншого боку сам хворів та писав про хвороби своїх соратників Епафродита, Трофима, Тимофія. Ці тексти харизматичні лідери або пропускають, або взагалі не розглядають.

Проблема отців «теології процвітання» у відсутності біблійного богослов'я та неспроможність створити таке богослов'я. По своїй суті богослов'я Нового Завіту носить есхатологічний характер, тобто звернене до майбутнього Кінця, другого пришествя Ісуса Христа.

Все ж таки потрібно визнати те, що «теологія процвітання» досить сильно впливає на сучасний протестантизм в усьому світі. І у цього феномена багато основ для такого впливу. По-перше, економічний розвиток розвинених країн, громадяни яких не мислять себе нужденними, оскільки такого не бачили та не переживали. По-друге, розвиток демократичних засад

суспільства, які не просто захищають права та інтереси громадянина від посягань держави, але й захищає права позитивні, тобто ті, які надаються людині при народженні, а саме право на свободу совісті, віросповідання, на свободу слова тощо. Саме ці засади лібералізують суспільні цінності, які були основоположними при заснування державності. З цією проблемою зіткнулися високорозвинені країни світу такі як США, Англія, Франція, Німеччини тощо.

По-третє, потурання християнської істини задля досягнення наповнення церковних зібрань. Проповідь складається тільки як відповідь на потреби людини і не завжди духовні. Тобто провідується та ж «теологія процвітання», яка не приводить до істинного пізнання Бога, а приводить до психологічних вправ, що акцентують увагу на позитивному мисленні, а не приклоніння перед Богом, як перед своїм Творцем та Спасителем. По-четверте, практично в усіх неохаризматичних рухах присутній фактор надавторитету пастора і саме він скеровує внутрішню церковну політику, навіть якщо вона протиставляється Біблії чи здоровому глузду.

Потрібно відмітити і той факт, що у середині неохаризматичних рухів існує полярність думок відповідно до «теології процвітання» та різного роду емоційних проявів, що притаманне для неотечій під час проведення літургійної практики. Ось що зазначає Джон Бівер один з лідерів харизматичного руху: «Потрібно призвати віруючих піклуватися не про свої емоції, а про шанобливе ставлення до Бога» [6, с. 67-68]. Його думку підтримують багато п'ятидесятницьких та харизматичних лідерів, але як вже зазначалося багато харизматичних церков мають дуже гнучку теологічну стратегію відносно зовнішніх зносин з іншими церквами та конфесіями. Тому можливість декларативного виключення неохаризматичних ідей не виключається, а інколи прямо підтримується.

Зауважимо, що «теологія процвітання», що сповідується більшістю харизматичних церков, меншістю критикуються, хоча залишаються на основних харизматичних позиціях, щодо глосолалії, дарів Духа, пророцтва,

вигнання бісів тощо. Те саме стосується «Нового світового порядку» О. Ледяєва. Зазначимо, що такий підхід вимагає беззаперечного авторитету лідера, що межує з тоталітарним. Утвердження авторитету головного пастора присутнє і в харизматичних церквах. Так, Сандей Аделаджа, пастор харизматичної Церкви «Посольство Боже», відвертає критику з боку своїх послідовників серед іншого і своїми працями. Він зазначає: «Притримуйтеся тієї ж точки зору, що й ваш наставник. Навіть, якщо ви бачите, що ваш лідер чи пастор в чомусь неправий – проігноруйте це» [3, с.67]. І далі: «Багато віруючих втрачають благословення, які могли б змінити їхнє життя. Це відбувається з тієї причини, що вони хочуть мати власну думку і бути незалежними». При цьому реакція на інакомислячих цілком конкретна: «Ніколи не ображайтесь на служителів Євангелія, щоб тим самим не образитися на свою долю. Бо ж людина, яка ображена на свою долю, навряд чи досягне чогось у житті. Коли ви ображаєтеся на помазаника, то тим самим Ви викреслюєте себе із Божого плану». З вище наведеного можемо побачити схеми впливу авторитету лідера з елементами психологічного тиску, що викреслює критичне мислення з розумових процесів adeptів.

Позиціонування себе з ортодоксальним протестантизмом зумовлене також сьогоdnішнім екуменічним рухом, де на сумісних конференціях та зустрічах знаходяться нові точки дотику, що дозволяють впроваджувати свої погляди у інші протестантські течії. Так наприклад, менонітський лідер Н. Літвіллер відомий як творець єдності класичних та харизматичних менонітів. О. Бйорк являється засновником баптистського харизматизму. З цієї причини багато п'ятидесятницьких та харизматичних лідерів підкреслюють своє наступництво з духовними лідерами минулого, а саме з Лютером та Веслі. [9, с. 28; 14, с. 157; 8, с. 37]

«Теологія процвітання» у всіх її модифікаціях націлена на створення позитивних емоцій, формування «позитивного мислення» та «конструктивні кроки» у трьох основних сферах життя людини: 1) фінанси; 2) здоров'я; 3) відносини з оточуючими. Ліберальний пастор Б. МакЛорен зазначає, що один

з основних притягуючих елементів вчення «теології процвітання» є відхід від традиційних для протестантизму тем – гріх, викуплення, рай, Страшний суд – та намагання дати відповідь на питання, що хвилюють людей тут і зараз, у цьому житті.

Формально протестантські церкви не відносять себе до категорії процвітання та успіху, але вплив цього феномену безсумнівно відображається на свідомості їхніх членів. Американський теолог Дж. Карпентер у своїй роботі «Сучасний євангелізм та мамона» пише: «Хоч більша частина релігійних лідерів ніколи не буде себе асоціювати з ідеологією «Євангелія процвітання», вони глибоко занурені в американську капіталістичну культуру розуміння Євангелія: Бог вимірює успіх кількістю, більше грошей означає більше служінь, відповідно більший успіх для царства Божого» [72, с. 307].

Тому не дивно, що позиції протестантизму не рідко позиціонують з харизматичними течіями, тому що кінцева досягнута мета однакова, тільки шляхи отримання результату різні. Ось що зазначають дослідники «руху віри»: «Саме у кальвінізмі, що зробив великий вплив не п'ятидесятництво, успіх у світській діяльності вважався доказом вибраності, а відмова від найбільш вигідного шляху – гріхом» [33, с.108]. Тому на думку О.Куропаткіної позиція неохаризматів нічим не відрізняється від кальвінізму, тому, звинувачуючи їх нехристиянському підході бажанні успіху, потрібно ті ж претензії віднести і до реформаторів [54].

Не потрібно забувати, що «теологія процвітання» це лише складова «Руху віри», що вміщує в собі не лише матеріальне забезпечення та успіх. «Рух віри» вміщує в свою систему чудотворіння, вигнання бісів, духовні переживання поклоніння, системи містицизму та прихованих знань тощо. Все повально атакує сучасний протестантизм, оскільки прикриваючись «спільним корінням» вони намагаються втиснути ці вчення у протестантські церкви. При чому інколи маскуючи свої істинні погляди, нав'язують психологічні методи сприйняття Біблії та її розуміння. Зазвичай існування

неохристиянського культу пояснюється тим, що він модифікує християнську термінологію, займає колосальну кількість біблійних сюжетів, практично завжди наводячи їх поза контексту та пересипає їх євангельськими фразами та термінами. Як застерігає Уолтер Мартін у книзі «Царство культів», що зустрівшись з культистом, завжди пам'ятайте, що ви маєте справу з людиною, яка добре знає християнську термінологію, яка акуратно перевизначила її для повної відповідності з її світоглядною системою [24, с. 14].

Отже, протестантські теологи чітко вирізняють систему вчення неохаризматичних течій, що набули зовнішніх форм протестантизму, але у внутрішній формі утворюють суміш християнського вчення, окультної науки та психодинамічних поглядів, які культивують позитивне мислення та віру, як рушійну силу для отримання виконання особистих бажань.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА УМОВИ ПОШИРЕННЯ «ТЕОЛОГІЇ ПРОЦВІТАННЯ»

2.1. Зародження та розвиток «теології процвітання»

На території України про поширення впливу «теології процвітання» ми можемо говорити лише у 90-х рр. ХХІ ст., після падіння радянського тоталітарного режиму з проголошення незалежності держави та визнання права на вільне віросповідання. Але ці процеси почалися набагато пізніше визначних подій, що змінили світоглядне сприйняття усього світового протестантизму. Тому їх не можна обминути увагою у нашому дослідженні, оскільки саме вони визначають основні тенденції та закономірності практичного впливу на ортодоксальні протестантські течії.

Щоб правильно дати оцінку впливу харизматичних рухів та застосування принципів «теології процвітання» сучасним українським протестантизмом, потрібно проаналізувати ці явища у глобальному масштабі, що допоможе вірно охарактеризувати ці явища в українській системі координат.

Ідеї п'ятидесятницького руху, що виник після Реформації та набув поширення у ХХ ст., не були новими за своєю суттю, оскільки аналогі цього бачення ведуть до середини II століття після Різдва Христового. Ці ідеї втілювалися у русі монтаністів. Як свідчить святий Іреней Ліонський, засновником був Монтан, грек за походженням, народився близько 130 року у Малій Азії. Був малоосвіченим, але схильний до сильних містичних переживань [18, с. 235]. Своє вчення про сходження на людину Святого Духа Монтан запозичував не з Церковного вчення, а з творів гностиків. За вченням гностиків Паракліт (Святий Дух) виступає як посланець Творця, спаситель світу. Головна відмінність монтанізму від інших течій полягала в поклонінні Святому Духу і пророкуванні. Церковний історик Євсевій Кесарійський пише, що під час молитви прихильники Монтана і він сам

впадали в стан «несамовитих криків», що доходили до «душевного біснування» [28, с. 290].

Олександрійська Церква оголосила послідовників Монтана біснуватими. Це вчення, яке не одне десятиліття бентежило розум віруючих, було засуджена на Першому Вселенському соборі, який проходив у Нікеї в 325 році.

У світовій християнській історії рух п'ятидесятництва проповідувався у Європі, практично зразу після перемоги реформації та виокремлення її у окрему від католицизму та православ'я конфесію. Але масовості цей рух не набув, оскільки до нього ставилися з великою обережністю. Яскравим представником у XVII став Джордж Фокс (1624-1691), що очолив рух квакерів. Він виступив з вченням, згідно якого істина досягається за допомогою особливого просвітлення Святим Духом, Який вказує шлях морального вдосконалення. Особливе значення він надавав говорінню іншими мовами і сходженню Духа-Утішителя. Так, журнал п'ятидесятників «Прийде примиритель» писав про нього: «Фокс багато подорожував, проповідував трясіння і трясся сам. Він як місіонер, побував в Америці, Німеччині, Голландії, Індії та інших країнах» [49, с. 33].

В результаті бурхливої діяльності Фокса рух квакерів розповсюдився в багатьох країнах Європи і Америки. Хоча й Америка стала колыскою для сучасного п'ятидесятницького та харизматичного руху, але слід зазначити, що саме Європа стала родоначальником цих рухів. На американському ж духовному ґрунті ці ідеї знайшли своє глобальне поширення та реалізацію.

Під впливом ревівалізму, повернення до ідеалів Апостольської церкви, в Америці XVIII ст., з'являється велика кількість мандруючих проповідників, які не визнавали влади парафіяльних священників пануючих англіканської і пресвітеріанської церков, що проповідували «нове емоційне відношення до релігії». До сорокових років XVIII століття ідеологом цих дисидентських груп стає кальвініст і містик-філософ Джонатан Едвардс (1703-1758), якого американські дослідники вважають першим проповідником

п'ятидесятництва в США. У подальший період своєї діяльності Д. Едвардс виключно велику увагу приділив розробці психологічних основ «пробудження душі» і навернення до віри. Тому він багато років вивчав і описував цю проблему до найдрібніших подробиць. У своїй проповіді, опублікованій у 1734 році, він розвинув тезу про те, що «існує таке явище, як духовне і божественне осяяння, безпосереднє, яке посиляється душі Богом і відмінне за своєю природою від всього того, що досягається природними засобами» [29, с. 220].

Ідеї Джона Веслі (1703-1791), англійського священика, засновника методизму, який проповідував в США, в своїй основі були направлені, перш за все, проти доктрини кальвінізму про передвизначення. Веслі вчив, що людина має свободу волі і силу до здійснення добра, тому може сприяти благодаті в наверненні та отримує впевненість в своєму спасінні не через таїнства, а через внутрішнє безпосереднє свідчення Духа. Джон Веслі не був систематичним богословом, тому його теорія «християнської досконалості» після його смерті була взята і розвинена іншими у вчення про «друге благословення» і «вище життя» [7, с. 22].

З методизму з часом виокремилася «Церква святості», використовуючи вчення Веслі, виступали за відродження моральності, проти пороків суспільства. При цьому вони виходили з того, що стану святості можна досягти за допомогою досвіду, через повне присвячення себе Богу і вірності Христу. Але святість можна загубити, отже, за неї безперестанно треба боротися. Проте, протестантизму чужим є за природою дух аскетизму. «Так, в самій ідеї досягнення святості, – зазначає один з дослідників, – закладено зерно п'ятидесятництва – вчення, яке визнає людину спасенною і святою зважаючи на її спілкування зі Святим Духом, яке досягається завдяки хрещенню Ним» [35, с. 19].

За не повних 200 років поширення вчення оновленого життя «в Дусі» можна простежити генезу та пошук адекватного пояснення тих проявів, що супроводжують навернення. Для багатьох протестантів, що бажали жити

«святим життям» потрібно було отримати не тільки чуттєве підтвердження, але й підтвердження Біблії, оскільки для протестантизму було характерне поглиблене вивчення Святого Письма та освіта протестантських служителів згідно прийнятого віровчення, що сильно обмежував можливість вільного трактування Священних текстів.

Отже, першою п'ятидесятницькою церквою в США дослідники вважають «Церкву Бога». Вона виникла у 1886 році з невеликої громади методистів і баптистів в східній частині штату Теннесі і західної частини штату Північна Кароліна. Заснували цю секту, як вважає американський дослідник Гордон, колишні баптистські проповідники Р. Г. Сперлінг і В. Ф. Бріант. Протягом багатьох років громада вважалася однією із «святих церков», але в 1896 р. в результаті посиленних молінь в громаді зненацька почалися «хрещення Святим Духом». В числі перших п'ятидесятницьких церков називають також негритянську громаду, засновану у 1886 році Н. С. Релайгом, яка через декілька років стала оплотом п'ятидесятництва серед темношкірого населення США і отримала назву «Об'єднана свята церква Америки». Трохи раніше, у 1880 році, проповідник Д. С. Варнер заснував в місті Андерсен (штат Індіана) «Церкву Божу», що несла ідеї п'ятидесятництва, яка, як і «Церква Бога», брала участь в русі «святих». Проте масовості рух цих громад не набув, тому першість у створенні суто п'ятидесятницьких громад належить для молодого методистського пастора Чарльза Пархема.

П'ятидесятницький рух, хоч і має своїх передвісників в ХІХ ст., але називає цілком точну дату свого заснування: сім годин вечора напередодні 1901 року. Відбулося це в групі тих, які «шукали апостольського християнства» і були переконані, що справжніх християн повинен супроводжувати дар говоріння мовами. Молодий методистський пастор Чарльз Пархем вирішив, що його релігійне життя потребує якихось змін. Читаючи книгу Діяння і Послання апостола Павла, він порівнював неміч свого власного служіння з силою, про яку розповідається в цих книгах. Де

його новонавернені? Де його чудеса? Його зцілення? Без сумніву, говорив він собі, що християни першого століття володіли якимось «секретом» сили, який втратили тепер і він сам, і його церква» [7, с. 9]. Духовною насагою для Пархема було відвідування одного з лідерів «Айовської асоціації святості», що призвело до більш глибокого бажання відчувати «хрещення Святим Духом». З часом у всіх громадах приходять до одноголосного висновку, що глосолалія є свідченням хрещення вогнем [29, с. 24]. Усі пошуки Пархема закінчилися отриманням цих «знаків», які він розтлумачив як «хрещення Святим Духом».

Не можна не відзначити той факт, що цей весь рух був започаткований у сфері глибокої чуттєвості, які були схожі на містичні переживання окультних культів. Тлумаченню Святого Письма були притаманні містичні риси, почуттєві відчуття, емоційне забарвлення сприйняття фактів та бажання отримати надприродного, Божого одкровення.

До цього часу прояви п'ятидесятництва у американських церквах було суто локальним явищем та сприймалися основною масою місцевого протестантизму, як щось мало відоме та незрозуміле. Але потрібно зауважити, що ці явища у більшій мірі проявлялися у так званих «хвилях пробудження», що було притаманним саме для американського континенту і не було характерним для протестантизму європейського. Ще не можна не відзначити, що теологія ортодоксального протестантизму піддалася фундаментальним змінам, які визначили подальший вектор розвитку майбутньої теології п'ятидесятницьких, харизматичних рухів та їх неопослідовників.

Події, що почали розвиватися з вибуховою швидкістю, прискорили розвиток та поширення вчення про «хрещення Святим Духом», та спричинили ряд виступів та засуджень з боку протестантського світу, що в свою чергу призвело до розколу з баптистами та кальвіністами не тільки в Америці, але й у Європі, де нові віяння почали вкорінятися на ґрунті європейського протестантизму. Ці події були названі з часом «першою

хвилею» дії Святого Духа, що характеризувалися проявами глосолалії та «дарами пророцтва», падіннями «в Дусі» та «святим» реготом.

Цікаво зазначити той факт, що за короткий час існування відбувся ряд розколів у новостворених церквах. Це пояснюється тим, що прокладався новий вектор теологічних поглядів на явища пов'язані з «хрещенням Духа Святого». Одним з представників прогресивних поглядів став Вільям Сеймур, що був учнем Пархема та вважають «каталізатором» п'ятидесятницького руху в ХХ столітті. Його погляди зосереджувалися на тому, що «людина не охрещена Святим Духом до тих пір, поки вона не заговорить мовами» [7, с. 150]. З часом теологія Сеймура трансформувалася у розуміння, що кожній людині повинне бути дозволене її власне емоційне переживання, засноване на тому, як кожен розуміє рух Святого Духа, правильне це було чи ні, «повне підкорення Святому Духу» та «робити все, що Він хоче»[7, с. 35].

Таким чином, віруючим, що прийняли цю хвилю, як істинний дар Божий, у більшій чи меншій мірі, прийшлося практикувати своє нове пізнання та досвід лише у своєму осередку, а приблизно з 1909 року у п'ятидесятницьких громадах, що виникли у той час. Потрібно зазначити, що цей рух викликав неоднозначну реакцію протестантської Європи, оскільки йшов у розріз не тільки з протестантським віровченням, але й на думку європейських теологів, і з вченням Біблії.

15 вересня 1909 року у Берліні пройшла зустріч-обговорення, темою якої стало питання відношення протестантських церков Європи до «п'ятидесятницького руху». Наслідком цієї зустрічі стала так звана «Берлінська декларація», яка гостро засуджувала цей «рух», визначаючи його як «рух з низу», «брехливий у самому своєму характері» та закликала до покаяння його послідовників [7, с. 28]. Підписана вона була відомими на той час діячами протестантського світу: графом Корфом, Дольманом, Михаелісом, Шренком, Штокмаєром, Варнсом та іншими. Сприйнялася вона по-різному, з одного боку підтримкою, тому що це була чи не єдина на той

час офіційно озвучена позиція ортодоксального протестантизму. З іншого боку, засудженням, оскільки вважалося, що ця «декларація» засуджувала так званий «рух Святого Духа».

Хоча потрібно відзначити, що була частина серед протестантів, яка була налаштована нейтрально відносно п'ятидесятницького руху, оскільки вбачали помилковість у судженні як ортодоксів так і їх противників. До нейтралів відносилися Е. Модерзон, Я. Феттер, Г. Керпер. Через розбіжність у поглядах у 1911 році більшість нейтрально налаштованих протестантських діячів все ж таки засудили прибічників «руху», зазначивши що «у ньому виникла небезпечна плутанина у розмежуванні психічного та духовного» [7, с. 29].

Характеризуючи розвиток п'ятидесятництва, потрібно звернути увагу на Сміта Віглворта, котрого називали «апостолом зцілення», а також вважали першим харизматом, що пророкував про «харизматичне пробудження». Віглсворт був настільки відомим, що його використані носові хусточки продавали як «помазані речі великого Сміта», а потім клали на хворих. Він же у прямому сенсі бив хворих у живіт, стверджуючи, що б'є бісів і виганяє їх з «одержимих» [18, с. 567]. У період між двома світовими війнами, на зламі 30-х років практично сформувалося бачення розвитку п'ятидесятництва та було утворено ряд громад, які проповідували цей рух. Саме вони стали фундаментом для утворення деномінацій, що сповідували духовне відродження та преображення протестантизму в усьому світі.

Спадкоємцем Віглсворта став проповідник Давид де Плессі (1905-1986), який зустрівся зі своїм майбутнім духовним наставником у 1936 році в Йоганнесбурзі. Саме з цією постаттю пов'язують зародження харизматичного руху. Отримавши ряд «одкровень», з 1948 року він починає свою активну діяльність, що вилилася в організації та проведенні різного роду конференцій та конгресів. Під час проведення однієї з них отримує запрошення на Всесвітню конференцію ради місій, яка відбулася в 1952 році в м. Філінгені, що знаходиться у Німеччині. На цій конференції він

познайомився з Віссертом Хофтом, тодішнім секретарем Всесвітньої ради церков, який під час розмови признався йому, «що п'ятидесятники, на його думку, зі своїм благочестям віри складають силу, яка може надати допомогу Всесвітній раді церков» [7, с. 76]. Саме з цієї зустрічі де Плессі починає активну діяльність у Всесвітній раді церков, розповсюджуючи свої погляди та беручи участь в екуменічному русі.

Отже, друга хвиля виникає на початку 60-х років ХХст. в США, що в першу чергу вплинуло на Єпископальну церкву (Денніс Беннет), потім на Лютеранську церкву (Ларрі Крістенсон), за ними на більшість вільних церков, а з 1966 року поширилося у Католицькій церкві. Досвід «хрещення Духом», або іншими словами «оновлення Духом» з того часу у цих церквах практикується та викладається відкрито. У США за декілька років діяльності харизматичних рухів було зареєстровано більше 500 католицьких харизматичних молитовних груп.

Незалежно від цього руху в різних містах США виник «Джізус-піпл» («народ Ісуса»), рух з явними рисами харизматизму. Лідерами цього руху були Чак Сміт, Артур Блессіт, «Мойсей-Давид» – засновник молодіжної секти «Діти Божі» і Давид Вількерсон. Їх підтримували засновник місії «Кемпус крусайд» Білл Брайт і Біллі Грем.

З 1963 року цей рух, що пізніше був названий харизматичним, поширюється територією західної Європи, але найбільш сконцентрованим він був у Німеччині. Священик Арнольд Бітлінгер та баптистський проповідник Вільхард Беккер (керівник руху глашатаїв) підготували ґрунт європейського протестантизму для прийняття другої хвилі.

Джерелами «другої хвилі», харизматичного руху, можна визнати п'ятидесятництво, але з іншого боку це мікс псевдохристиянського окультного руху «нове мислення», що набув свого поширення в США у першій половині ХІХ ст. Завдяки поширенню цього руху з нього виходять нові секти та вчення: «Релігійна наука», «Християнська наука», «Наука розуму», «Християнська школа єдності». Засновником та батьком «Нового

мислення» був Фінеанс Паркхерст Куїмбі (1802-1866), котрий вчив, що причиною страждань та хвороб людського організму є неправильне мислення. Основою цього вчення є сила «позитивного мислення» за допомогою якого людина може творити нову реальність, свою особисту. Саме позитивне мислення є першоосновою вчення харизматичних лідерів, яке з часом замінили на більш християнську «силу віри», хоча практичної різниці між цими поняттями немає. Письменник Уоррен Фелт Еванс, послідовник «Нового мислення» стверджував, що віра – це найбільш інтенсивна форма прояву розуму. Позиція Еванса щодо зцілення полягала у тому, що «ефект сугестії (тобто позитивного переконання, що пацієнт здоровий) є результатом віри людини, тому що він завжди виявляється пропорційно тому, наскільки пацієнт вірить вашим словам» [3, с. 575]. Вислів «Що сповідаю, те й отримую» належить ще одному американському проповіднику харизматії Ессексу Вільяму Кеньйону, який став прикладом для сучасного неохаризматичного руху. Послідовником Кеньйона був Вільям Бранхем, що проголошував себе пророком Божим, Ілією перед пришествям Христа, але для якого вчення Біблії були чужим. Навіть самі харизматичні біографи визнають, що, не дивлячись на всі свої «дари», у Бранхема не було головного – знання Біблії, на яке можна було б опертися, і це вилилося в доктринальну катастрофу [16, с. 158].

Кар'єра Бранхема як цілителя почалася у 1946 р., за його словами, після зустрічі з ангелом. Послідовники Бранхема розповсюджували фотокартки «пророка», вони хрестили новонавернених у його ім'я і носили його фотокартки з надписом: «Брат Бранхем – наш Господь». Бранхем вчив, що Бог йому сказав, що ідея Святої Трійці – від диявола [11, с. 176]. Практично у всіх своїх проповідях він поширював вчення «позитивного мислення», при зціленні потрібна беззаперечна віра зціленого, якщо цього не відбувається, то «зцілений» залишається хворим. Досить зручне формулювання, оскільки дає стовідсотковий результат, не залежно від наслідку зцілення. Бранхем говорив, що людині не можна говорити про те, що вона є грішною, але

необхідно щоб людина вважала себе святою, тоді вона буде такою. З часом це вилилося у розуміння спасіння та святості в залежності від матеріального та фізичного стану людини, тобто якщо вона багата та здорова, то це автоматично свідчить про те, що людина спасенна. Такий постулат кардинально суперечить протестантському віровченню та світогляду, де чітко визначається питання гріха, спасіння по вірі в Ісуса Христа та дії Святого Духа в житті віруючого.

Ще одним «духовним наставником», ідеї якого зародили неохаризматизм є Кеннет Хейген. На початку 70-х років очолює біблійне училище, яке називається Центром біблійної підготовки «Рема». Хейген найбільш відома особистість, що представляє харизматичний рух, або так званий «рух віри». Він написав 126 книг та брошур, які вийшли в друк на багатьох мовах світу загальним тиражем у 33 мільйони примірників. Цікавий той факт, що Хейген переписував буквально цілі сторінки з трактатів Кенона та видавав під власним іменем. Цей факт підтвердив Д.Р. МакКоннел, до речі також представник харизматичної течії [12, с. 197]. Хейген у своїх промовах та творах стверджував, що отримав усі свої особливі вчення перед «престолом Божим» під час восьми «особистих зустрічей з Ісусом». Після таких зустрічей наслідком стало поширення вчення про матеріальний достаток, здоров'я та владу, що на його думку, мала належати для віруючих.

Наступним витком теологічного прогресу Хейгена стало вчення про «божественність» віруючих, які є втіленням Ісуса з Назарету. Вчення про примирення з точки зору Хейгена відбулося не на хресті пролиту кров, що відповідає теологічним поглядам протестантів, а завдяки «духовній смерті» Ісуса у пеклі. На його думку, Ісус перебував там три дні і три ночі, прийняв на себе «природу сатани», був мучений бісами та цим викупив віруючих від сатани.

Ця точка зору була не сприйнята не тільки протестантським світом, але й самими харизматами, що мали більш помірковану позицію відносно таких одкровень. Таким критиком став МакКоннел, що у своїй книзі «Інакше

Євангеліє» він визначає «рух віри» через його «сектантське походження» як серйозну загрозу «правильного богословського шляху та духовної практики у харизматичному русі» [12, с. 171]. У своєму дослідженні він зазначає: «Ми, ті що вважаємо себе харизматами, знаходимося на роздоріжжі. Харизматичний рух у своєму розвитку досяг того духовного пункту, на якому цей шлях розходиться... У нашому русі на карту поставлено не більше не менше як тверда основа на здоровому вченні». У кінці своєї книги він пише: «З самого початку та до наших днів харизматичний рух представляв помилкове вчення про одкровення. Ми, харизмати, мало звертали увагу на принцип, що проголошує єдиним безпомилковим еталоном для віри та практики є Біблія... ми потребуємо реформації вчення за принципом Реформації історичної...» [12, с. 299]

Характерними рисами для «другої хвилі» є утворення різного роду місій, об'єднань, товариств; проведення конференцій з харизматичного оновлення, конгресів та зустрічей; єкуменічно-харизматичних конференцій, проведення спільних місій, маршів у «прославлення Христа», утворення конфесійних учбових закладів, коледжів, семінарій тощо. Іншою суттєвою рисою є прогрес самих теологічних поглядів, а якщо правильно виразитись її відсутністю, оскільки за цей період часу практично не було пропрацьовано та випущено ні одного систематизованого віровчення деномінації. Кожен з діячів харизматичного руху тлумачив Біблію на свій лад та бачення і це стало б безапеляційною підставою для розірвання міжцерковних стосунків.

У своїй меті харизматичний рух вбачав поширення харизматичного досвіду у всіх, вже існуючих (традиційних) та вільних церквах.

Як перша так і друга «хвилі Святого Духа» народилися не у пошуках істини, не в результаті одкровення Слова Божого, а від проповідей проповідників, що прагнули нових вражень та емоційних переживань. Саме з цієї причини воно і було таке багатоманітне, і саме тому в ньому опинилися задіяні самі суперечливі течії, використовувалися різні і часто дуже сумнівні, з погляду християнського благочестя, прийоми. Щоб досягти бажаних

результатів та досягти ефекту масовості та розповсюдження впливу харизматичні рухи показують, що всі засоби, які використовуються ними, є добрими, оскільки мета виправдовує засоби. Якщо розглянути ці методи «збільшення маси» більш детально, то можна побачити одну спільну рису - використання людських інтересів, тобто те, що найбільше цікавить «масу», даючи їй необхідне для задоволення їхніх власних потреб. При чому використання цих потреб ніяк не пов'язане з їхнім задоволенням, тобто зацікавленість становить сама масовість, оскільки саме при утворенні масовості індивідуальність особистості втрачається та утворюються всі необхідні передумови для психологічного впливу на особистість. Саме ці механізми почали використовуватися на різного роду конференціях, конгресах, місіях, крусейдах де все спрацьовувало саме на психологічний вплив масовості зібрання. Ці механізми ми розглянемо нижче у наступних розділах.

У період «другої хвилі» з'являються різноманітні гуртки та групи, пантонимічні і танцювальні, «християнські» рок-гурти, рок-оркестри та різного роду організації, чий шоу більше нагадує язичницькі, окультні дійства ніж протестантські зібрання.

Варто відзначити, що загально прийнятими атрибутами прояву Духа Святого, як для харизматичного так і для п'ятидесятницького руху є духовне хрещення та моління мовами, однак між ними існує явна непримиримість та настороженість у сприйнятті. Якщо ж харизмати не відрізняються особливою стійкістю у своїх теологічних поглядах, то для представників п'ятидесятницького руху воно є основоположним, які безапеляційно стверджують, що істина знаходиться тільки у них. П'ятидесятники, все ж таки, обмежуються поглядами, що беруть свій початок на сторінках Святого Письма, на відміну від харизматів «другої хвилі Святого Духа», чия теологія вже вийшла за межі християнства та опинилася у межах деструктивних культів [7, с. 32].

Хроніки «третьої хвилі» не можливо уявити без її основоположників -- Пітера Вагнера та Джона Уімбера. Після зустрічі цих двох людей у 1976 році, під впливом Уімбера Пітер Вагнер кардинально змінює свої погляди з критики на повну підтримку харизматичного руху. Через небажання учнів називатися харизматами, Вагнер пропонує альтернативну назву, що буде відмежовувати від п'ятидесятницького та харизматичного рухів – «третьа хвиля». «Цим ми бажаємо виразити те, що так само, як це було в п'ятидесятницькому (перша хвиля) і в харизматичних рухах (друга хвиля), ми випробовуємо на собі дію тієї ж надприродної сили, не будучи і не бажаючи бути частиною перших двох хвиль» [7, с. 127].

Головною характеристикою цієї хвилі було те, що відкрито вона себе не позиціонувала з п'ятидесятницьким та харизматичним рухами та метою впливу стали фундаменталістські та консервативні євангельські церкви, що до того часу перебували у відкритій ворожнечі з вище зазначеними рухами. Для «третьої хвилі» характерна риса, яка була відсутня у попередніх, це відсутність елементів, що викликають суперечки, особливо у теологічних питаннях, оскільки на них не акцентували уваги. Багато громад, що не мали раніше нічого спільного з п'ятидесятницькими та харизматичними проявами та їх представниками, почали молитися за зцілення хворих та отримують досвід зцілющої сили Божої. Головним чинником, що провокував входження «третьої хвилі» у протестантські церкви це бажання збільшити чисельність громад, які на той час почали втрачати кількість послідовників. Завдяки проповідуванню «знамень та чудес», великій кількості «одкровенень» ці громади знайшли своїх «послідовників». Потрібно зауважити, що велика кількість протестантських громад, що воліли вирости кількісно влилися в ряди цієї течії.

У 1983 році Уімбером була створена організація «Виньярд міністріз інтернейшнел» (Виноградник міжнародних служінь), що активно почала проводити у США та за кордоном зустрічі на теми «Ріст громад», «Пауер-івенджелізм», «Служіння зцілення», «Повновладна молитва». Проводяться

конференції у Європі та країнах південної Америки. Основним принципом «третьої хвилі» стає тотальний екуменізм. Вагнер відзначає різницю «третьої хвилі» від двох попередніх це те, що відсутні елементи, які викликають суперечки. Для Уімбера найвищим пріоритетом є бажання миру та єдності Тіла Христового (Церкви).

Яскравими представниками «третьої хвилі» були вище згадані Вагнер та Уімбер, Йонгі Чо, Кеннет та Глорія Коупленди, Райнхард Боннке – «комбайн Божий», Бенні Хінн, Джой Маєрс, Лорен Кунінгем, Роберт Шуллер. Усі ці представники у своїй практиці доповнювали один одного, переймаючи те, чого не вистачало для повного Євангелія. Особливо можна відмітити Йонгі Чо та Кеннета Коупленда, чії ідеї «теології процвітання», принципів візуалізації, четвертого виміру дали поштовх для поширення їх серед представників «третьої хвилі». Таким акцент поширення зміщується на країни Європи та США. До речі, потрібно відмітити той факт, що у всіх цих представників не має єдності, що до своїх поглядів. Один і той саме факт може тлумачитися та проповідуватися по-різному, наприклад тема зцілення хвороб - покладення рук (Д. Уімбер, Р. Боннке); зцілення візуалізацією (Й. Чо, А. Сенфорд, М. Т. Келсі); зцілення через вимаганням молитвою (К. Коупленд, К. Хейген); зцілення через проголошення слів (Й. Чо, Р. Боннке); зцілення через використання таїнств (Ф. Мекнатт).

«Третя хвиля» характерна глобалізацією та масовістю заходів, де збирали десятки тисяч прихильників цієї течії. Саме глобалізація світу та концентрація економічних ресурсів стає основним територіальним показником вкорінення «теології процвітання», де протестантизм зі своєю «економічною етикою» підняв економічно-соціальний рівень суспільства. У країнах третього світу ці практики не набули такого поширення, оскільки рівень доходів громадян невисокий, а отже і рівень доходів від пожертв був значно менший.

Як вже зазначалося вище, «третя хвиля» – це активний посібник екуменізму. Відомий неохаризматичний лідер Франц Шварц, що проводив

свою діяльність у Німеччині, засуджував розкол який відбувся за часів Реформації, оскільки для нього головним був «істинний екуменізм вищого порядку». Ось що він думає з цього приводу: «Нехай екуменічна комісія, яка скоро збиреться не місцевому чи вищому рівні, відкриє цю зустріч святом єдності в любові Христовій. Я уявляю собі це так: прелати та кардинали, вищі церковні радники та єпископи танцюють навколо вівтаря - не важливо якого, протестантського чи католицького - хлопають у долоні, посміхаються один одному, співають, радіють, сміються, плачуть від радості, тому що всі вони – улюблені у Христі, у Христі, що зруйнував усі бар'єри між ними» [7, с. 173]

Франц Шварц проповідував «просте» Євангеліє, формула якого вибудовувалася у постулаті: «Хто прийме дар Божий та дозволить у своєму житті Ісусу зайняти місце поза усякою конкуренцією, той і стане християнином». Цей постулат дозволяв Шварцу співпрацювати з усіма діячами, хто погоджувався з ним, чи то Бультман, Кеземан, Мольтан, Бергманн чи Хунтеманн.

Проблема «третьої хвилі» у тому, що практично усі діячі спрощують теологію до рівня позитивного сприйняття віри, отримання дару чудес та «братського» спілкування, на відміну від ортодоксального протестантизму, який чітко розмежовував біблійні істини від людської уяви та бажання.

Отже, харизматичний рух народився не у боротьбі за істину, а у боротьбі за свій вплив на всі верстви християнства. Саме з цієї причини він такий різноманітний у своїх проявах, і тому у ньому задіяні самі суперечливі течії, що використовують різні прийоми, що дуже часто піддаються сумніву з точки зору протестантського світогляду.

Харизматичний рух вільно уживається з різними теологічними позиціями (протестанти, католики, православні, англікани, баптисти тощо), з історично-критичною концепцією тлумачення Біблії (ліберальна теологія). Цей рух за своєю природою має на меті консолідацію не залежно від позиції

опонентів, оскільки для харизматичного руху потрібна основа для подальшого розвитку, не залежно що сповідує та чи інша конфесія.

2.2. Екуменічні процеси як інтеграція новітньої теології

Важливим фактором симбіозу протестантської та харизматичної течії є екуменізм, який створює всі необхідні передумови для лібералізації протестантизму.

Зародження екуменізму пов'язане із позаконфесійним та міжцерковним співробітництвом християн у рамках місіонерства, що з'явилося на початку XIX ст. Активна місіонерська діяльність XIX ст. дала поштовх до усвідомлення неприродного розділення християнства та до переборювання міжконфесійної ворожнечі. Великий вплив місіонерів в Азії та Африці, при чому різних конфесій, показали необхідність співпраці християн не тільки у наверненні неофітів, але й у соціальній діяльності, яка допомагала для місіонерської проповіді. Місіонерська співпраця залишається важливою складовою екуменічних відносин.

Співпраця у межах екуменічного руху відбувається переважно у нерелігійній сфері і слугує не лише зближенню церков та окремих християн, але й поглиблює їхнє взаєморозуміння та прихильність один до одного.

Отже, переглядаючи екуменічні позиції можна побачити, екуменічний рух створив усі необхідні передумови для об'єднання усіх християнських теологій. Важливо зазначити те, що кожен з представників, приймаючи участь у такій діяльності, переслідує власні інтереси та відстоює власні позиції. Але варто відмітити, що вплив харизматичного руху, особливо на католицизм, а в меншій мірі на православ'я, створив прецедент змішування теологічного вчення різних церков з приматом нахилу до харизматичних поштовхів. Ці утворення набули конфесійного характеру, тобто приналежності до материнської церкви (католицької, православної, протестантської).

Проведення спільних євангелізаційних проектів мотивувало до пошуку дотичних, що б слугували для безконфліктної, міжконфесійної діяльності. Тому кожен з учасників не приділяв уваги для роз'єднуючих доктрин, торгуючи власними теологічними поглядами. Для харизматів це пройшло найбільш безболісно, оскільки на відміну від протестантів не мають чіткої, послідовної теологічної системи. Це вигідно, оскільки їх теологія знаходиться у постійному прогресивному стані, що змінюється відповідно до обставин та часу. Чого не скажеш про консервативний протестантизм. Маючи цільну теологічну систему, яка базується частково на працях Лютера та у більшій мірі на працях Кальвіна та його послідовників, більшість не йдуть на компроміси у бік єкуменічних зносин. Їх погляди різко контрастують з поглядами католицизму та православ'я на спасіння, вибрання, освячення, таїнств, містичних переживань тощо. Але з часом все ж таки представники класичного протестантизму підпали під вплив єкуменізму, що відкрив шлях до тісної співпраці.

Спільних точок дотику виявилось набагато більше ніж здавалося на перший погляд. Намагання проповідувати Євангеліє та проведення різного роду акцій створило основу для тотального об'єднавчого процесу всіх конфесій, хоча православ'я не мало такої активної позиції.

Отже, зазначимо головні події та тенденції, що спричиняли практичний вплив харизматичної «теології» на класичний протестантизм. Нагадаємо, що єкуменізм лише частковий вплив харизматичних поглядів на протестантизм, оскільки харизматичний рух, як вже зазначалося, вважає себе вихідцем та спадкоємцем класичного протестантизму, але з більш прогресивними поглядами, хоча останні чітко відмежовуються від них.

Рух «Ісус-марші» був наслідком теології «третьої хвилі», що сповідувала ведення «духовної війни» проти диявола та його слуг, але більшість учасників мало знали або навіть не здогадувалися про істинну мету їх проведення. Для них такого роду марші були сучасною формою євангелізації. Засновниками цих маршів були четверо друзів: Роджер

Форестер (керівник громади «Іхцус»), Джеральд Коутез (керівник «Піонер-Тімс»), Лінн Грін (керівник МЗОМ, «Молодь з однією місією»), Грем Кендрік (музичний керівник «Юність для Христа»).

Починаючи з 1987 року ці марші проходили з постійною інтенсивністю, постійно збільшуючи кількість учасників та розширюючи коло церков, які проводили активну діяльність в межах своїх церков, залучаючи своїх членів до проведення цих акцій.

Статистичні дані: «Сіті-марш» - 1987 р., 15000 учасників; «Вестмінсер-марш» - 1988р., 55000 учасників; Факельний марш «Молоді з однією місією» - 1989р.; «Ісус-марш» - 1989р., 200000 учасників; «Ісус-марш» - 1990р., 200000 учасників з 3000 церков; «Ісус-марш» - 1994р., приблизно 12000000 у 177 країнах. Тобто можна побачити прогресію як у кількісному складі учасників, церков, країн. Супроводжувалося це дійство музичними виступами та піднесеним настроєм, оскільки проводилися ці марші у формі карнавального ходу.

Засновник Том Форест, католицький харизматичний священик, який у 1984 році написав Папі листа з закликом до 2000 року проводити десятиліття євангелізації з метою дати Ісусу те, що він хотів би мати – християнський світ [68, с. 171]. У 1987 році у Сінгапурі була створена Міжнародна харизматична консультація всесвітньої євангелізації (МХКВС), де Томом Форестом було проголошено повинність християн євангелізувати весь світ у єдиній співпраці між собою. У тому ж році було отримано благословення Папи на цю діяльність. Також була проведена робота по налагодженню стосунків з усіма хто бажав прийняти участь у всесвітній євангелізації. У підготуванні до цього дійства постійно проводилися конгреси та конференції, які ставили за мету об'єднання християн усіх конфесій навколо цієї мети. Серед учасників, що постійно зустрічалися відбулася тенденція збільшення присутності протестантських представників.

Найголовнішою підтримкою Євангелізації 2000 стає заснована Пітером Деркенсеном, голландським мільйонером, телевізійна програма «Люмен

2000», що допомагала у трансляції всіх заходів пов'язаних з рекламою цього дійства. До речі, Деркенсен не тільки допомагав з трансляцією, але допомагав оплачувати витрати, що були пов'язані з цим.

На противагу Євангелізації 2000, на чолі з харизматичним католицизмом, була створена організація «2000 від Різдва Христового», із суто харизматичного складу. Ця організація мала чітку послідовну структуру, яка починалася з Лозанської групи та закінчувалася помісними громадами, таким чином досягала повна підконтрольність діяльності на всіх етапах євангелізаційних заходів, таких як праця на радіо та телебаченні, марші за Ісуса, робота у великих містах, проповідь не досягнута Євангелієм народам, переклад Біблії та видання християнської літератури. [67, с. 273]

Для досягнення цієї мети була проведена конференція «Лозана II» у Манилі, гасло якої було: «Все Євангеліє всьому світу через посередництво усіх церков», що малося на увазі створення коаліції для євангелізації.

Не маловажну роль у цьому процесі відіграв Біллі Грем, котрий був членом Лозанського руху та працював багато років із католиками, харизматами, адвентистами тощо. Саме він запросив усі церкви для підготовчої роботи з вимогою створити справжню екуменію, тобто створення великої коаліції для євангелізації. В числі інших для сумісної праці були запрошені адвентисти, і генеральний секретар німецького євангелічного Альянсу визнав їх віросповідання. А на Бланкенбурзькій конференції у жовтні 1992р. місцеві відділення Альянсу були призвані «ширше відкривати себе для п'ятидесятницьких, харизматичних та католицьких християн» [7, с.81].

Біограф Біллі Грема, Джон Поллок в офіційній біографії зводить справу усього життя Біллі Грема до наступного: «Він був християнським політичним діячем для усього світу, каталізатором, котрий зміг об'єднати окремі особистості та рухи, та захистити процес їхнього злиття» [71, с. 129].

Важливо відмітити, що Біллі Грем стає важливою, авторитетною особистістю як протестантського світу, так у світу екуменічного, котрий

об'єднує в собі усі можливі модифікації християнства. Для нього самого процес стає головнішим, сам принцип проголошення постає на перше місце, ніж процес навчання, який був принципом християнського євангелізму I століття. Для багатьох протестантських церков участь у масових євангелізаціях стає, свого роду, натхненням, оскільки на лице було «покаяння» мас, тобто масовий вихід до сцени на заклик дозволити увійти Христу у своє життя. Але практика таких заходів показує черговість психологічних прийомів з елементами масового впливу на свідомість присутніх. До речі ці технології ми більш детально проаналізуємо у наступному розділі на більш «свіжих» прикладах в українському протестантському контексті.

У процесі самої підготовки євангелізації дуже багато церков вимушені були поступитися своїм віровченням та принципами на яких ґрунтувалися їхні конфесії, і протестантизм не став виключенням, оскільки мета «євангелізації» змусила його забути про розколи та несприйняття один одного. Але цим самим вони відійшли від самої суті Реформації, на основі якої було сформоване їхнє віросповідання, оскільки теологічні бачення спасіння, предвизначення, покаяння нічого спільного ні з католиками а ні з харизматами немає. Євангелізація стає просто процесом, а не виконанням Великого доручення, яке було дане Христом перед Його вознесінням. Ця проблема поставила відразу ряд питань, що потребували негайного вирішення, оскільки проведення євангелізації це справа коаліції, то яке віросповідання потрібно буде викладати для ново навернених? Цитата євангелічного пастора Чарльза Спердженна, який жив набагато раніше єкуменічних процесів вже тоді визначив вектор правильного розвитку та об'єднання: «Я цілковито впевнений, що краще за все ми допомагаємо єдності, коли допомагаємо істині. Немає ніякої користі у загальному об'єднанні, якщо кожен схиляється під заблудження іншого. Ми повинні любити один одного, але ми не повинні об'єднуватися таким чином, щоб не бачити помилки інших та свої особисті» [70, с. 66].

Наслідком таких спільних Євангелізацій стає підписання заяви між католиками та євангелічними християнами, в котрій євангелічні християни вибачаються за євангелізацію католиків у католицьких країнах та призивають сприймати один одного як рівноцінних християн. Коментар Дейва Ханта, відомого експерта з питань релігії був більш ніж стурбованим: «Цей документ ставить Реформацію з ніг на голову та причиняє справі Христа невимірну шкоду... Я вважаю, що за останні тисячу років ніщо не нанесло Євангелію більш нищівного удару, а ніж цей документ...» [7, с.189]

Заява була підписана Чарзом Колсоном, Біллом Брайтом, Петом Робертсоном, Джеймсом Паккером, Осом Гуннесом. Усі ці діячі займають досить високе становище у своїй конфесії та мають досить високий авторитет. Цей факт служить яскравим прикладом поступу теологією та принципами протестантизму.

Екуменічний рух став заручником своїх ідей та поглядів, оскільки бачення екуменізму вже давно вийшло за рамки об'єднання християнства у спільну конфесію зі спільним віровченням та сакраменталіями. Екуменізм трансформувався у рух за об'єднання релігій та вчень для досягнення миру та соціальної злагоди у світовому просторі. Але дилема, яка постала перед представниками руху за об'єднання, вже вимальовується у зовсім іншому світлі, і зовсім у нехристиянському. Ця дилема - проповідувати Євангеліє, тобто та об'єднавча мета, що стала запорукою та основою для початку процесу екуменізму, чи налагоджувати новий світовий релігійний порядок у зовсім іншій площині - політичній. Тобто духовний початок у процесі роботи представників екуменізму стає суто матеріальним та гуманістичним, який має тенденції до отримання релігії нового порядку, суміші релігій аврамістичних та східних.

Отже, можна прослідкувати те, що екуменічний рух став одним із елементів лібералізації світового протестантизму, який пішов на поступки заради, здавалось би правильної мети. Але ця мета стала руйнівною для

самих же протестантів, що вже були під впливом харизматичних ідей та поглядів, і це вилилося у ще більший відступ від класичного протестантизму.

Не можна обминути увагою тему, що є досить важливою для християнського світогляду і яка стала підґрунтям для поширення харизматичних настроїв у протестантських громадах та застосування принципів їхньої теології. Тема прославлення, музичного поклоніння досить широко використовується у сучасних протестантських літургічних діях, особливо у молодіжних церквах та церквах новоутворених, де основа членів громади є новонавернені.

Осучаснення проведення богослужінь призводить до пошуків нових ідей та засобів для залучення нових adeptів у лави нових членів. Досить часто ці методи переймаються з досвіду лідерів харизматичних общин, оскільки вони мають за мету масовість своїх заходів та поповнення новими послідовниками. Для цього залучаються безліч маркетингових прийомів та принципів, що інколи далекі від християнських. У попередніх розділах ми вже розглядали ті засоби, що особливо є дієвими у неохаризматів – це чудеса, зцілення, пророцтва, одкровення, вигнання бісів тощо. Але музичне прославлення займає особливе місце у цьому списку, оскільки саме музика супроводжує входження принципів «теології процвітання» у протестантські церкви.

З винайденням електричного струму та розвитком електронної музичної індустрії вивело музику на зовсім новий, до цього часу не відомий рівень. Різноманіття електронних інструментів, що виникли за останній період часу дали новітню можливість отримання звуку, що в поєднанні з електронним аранжуванням дає нові можливості для сприйняття мегаполіфонії людським вухом. Резонанс звучання став ще одним механізмом емоційного сприйняття мелодій, що досить часто замінює сприйняття розумове та має ефект наркотичного сп'яніння.

Застосування різних ритмів, від енергійного до повільного, з використанням низьких та високих частот можуть і досить часто доводять

людську свідомість до стану трансу. Цей стан досягається за допомогою «розкачування» емоцій, що при наявності масового прикладу полегшує сприйняття такого «розкачування» та викликає емоційні стани, що відповідають загальній атмосфері присутніх у залі.

Поняття музичної теології вже на перших роках Реформації досить широко використовувалися Лютером у проповіді та повсякденному житті. Лютеру приписували безліч текстів та мотивів протестантських хоралів, досить багато яких він поклав на народні мелодії. Найбільш відомим став хорал Лютера «Бог наша фортеця». Один єзуїт з цього приводу цієї пісні сказав: «Пісні Лютера згубили більше душ, ніж його книги та проповіді» [33, с.123].

Дійсно, ці співання досить сильно сприяли поширенню реформації. Як зауважує Бецольд: «Вони легко проникали в народ та передавалися спочатку із вуст у уста, що потім сповідали внутрішню зміну цілого натовпу народу на відкритій площі чи у церкві» [33, с.58].

Про те яке місце займала музика у життя Лютера, можна судити з його фрази: «Моя повна впевненість, і я не боюся цього стверджувати, що після теології немає такого мистецтва, яке могло б рівнятися з музикою, тому що після теології лише вона одна створює те, що визиває одна теологія, а саме, спокій та ясний стан духа» [33, с.381].

Позиція Лютера відносно музичного служіння у церкві, відрізнялася від позиції швейцарських реформаторів. Він не міг погодитися з тими, хто вимагав прибирання з церкви хоралів художнього співу: він не міг бачити в хорі тільки засіб для запрошення віруючих до загального співу. У передмові до вальтерівських хорів від 1524 року Лютер пише: «Я не притримуюсь сторони тих, хто думає, що Євангеліє поразить та зруйнує всі мистецтва, як вважають деякі святоші, але я хотів би бачити всі мистецтва, а особливо музику на службі Того, Хто створив їх та дав нам. Тому хай кожен благочестивий християнин діє у цьому напрямку так, як йому подобається, у міру сил, дарованих йому Богом» [33, с.25].

Основний музичний жанр, що практикувався у реформованих церквах – вокальне виконання псалмів, які були доступно викладені у віршованому перекладі. Псалтир до середини XVI століття у Швейцарії був дуже популярний, тому що спів псалмів представляє прекрасні можливості для духовно-ліричного та емоційного впливу як на виконавця, так і на слухачів. І головне, що біблійні істини таким чином проникали у свідомість протестантів. У багатьох випадках це був єдиний спосіб досягнення Писанням людей, що не вміли писати та читати, оскільки освіта була прерогативою католицької церкви. Істотне значення для забезпечення популярності псалмів мала і та обставина, що в якості мелодій використовувалися широко поширені мелодії, що підтверджують наступні слова: «У ту пору псалми не призначалися для виконання на визначений раз і назавжди установлений мотив... навпроти, кожен співав тексти на той мотив, який йому подобався, зазвичай це був мотив поширений у побуту. Таким чином, спів псалмів можна було почути не тільки під час богослужіння, але й у домашньому вживанні, за ремеслом, на шкільному подвір'ї тощо»[17, с.312].

У свою чергу у Женеві виконання псалмів не проминули увагою, виконуючи їх на рідній мові. Клеман Маро, представник французького відродження, зробив великий вклад у розвиток музичного оформлення псалмоспіву, переклавши псалми у віршованій формі близькою до оригіналу. [17, с.313].

Кальвін у передмові до видання псалмів у перекладі Маро підкреслював важливість молитви на рідній мові та висказувався за виконання псалмів, що повинні були зайняти місце «аморальних пісень». Хоча варто відзначити, що Кальвін та Цвінглі відмовилися від музики поліфонічного складу в богослужіннях, таким чином обмеживши музичних творів високо художньої якості. Реформатори розуміли небезпеку заміни теології біблійної на музичну, тому що вона могла формувати мислення віруючих більше ніж сама Біблія. Кальвін вважав, що для віруючих більш

необхідно знати катехізис, Святе Письмо та використання знань у практичному житті, що набагато важливіше ніж отримання благоговійних емоцій від співу псалмів, оскільки музична теологія є уривчастою, без цілісної системи, що в свою чергу може зруйнувати життя віруючого який будує своє життя без знання всієї Біблії.

Саме ця помилка була основою харизматичного підходу, які робили акцент на емоційних переживаннях, переплетених з містичним відчуттям музичного поклоніння. Саме ця музична теологія почала формувати протестантський світ, який був задіяний у єкуменічному русі. Проблема харизматичної музичної теології у її поверховості та нахил до сучасного стилю виконання музичних творів. Інколи сам стиль виконання визначав успіх пісні у християнському світі, слова ж мали другорядне значення, що передавали більш гуманістичні ідеї, а ніж поклоніння Богу через спів псалмів. Легкість мотивів для запам'ятовування, не складні слова, мало зрозумілі вирази з акцентом на переживання людини зробили музичну теологію харизматизму самим «модним» заходом протестантського богослужіння.

Єкуменізм зробив не мало для того щоб лібералізувати класичний протестантизм, а музичне прославлення відкрило шлях для проникнення теології харизматизму не тільки за кафедру протестантських церков, але й у життя кожного віруючого, який отримав можливість вибору «християнського» репертуару на любий смак та стиль, включаючи такі агресивні та бунтарські стилі музики як рок, реп, реггі тощо. Саме ці стилі музики визнаються як деструктивні для формування людської свідомості та такі що проповідують опозиційні до біблійного світогляду, оскільки культивують агресію, алкоголь, наркотики.

Про важливість «музичного хваління» у харизматичному русі писав музичний натхненник «Ісус-маршів» Роджер Форстер ще у 1987 році: «Ми знаходимося не на прогулянці, але самим серйозним чином намагаємося зробити дійсну зміну у невидимому світі. Ми досягаємо цього за допомогою

музики хвали та святкових маршів, сумісно з нашим Христом, Котрий завжди дає нам торжествувати» [7, с.147]

Вже не Першому церковному конгресі у 1991 році було відмічено, що харизматичний рух знаходить доступ у нехаризматичні кола завдяки своїм пісням та музиці. Особливо активні у цьому напрямку організація «Молодь з однією місією» (МЗОМ), і та обставина, що сьогодні практично відсутні збірники протестантських пісень в яких не було б пісень харизматичного руху, в особливості пісень МЗОМ, – безперечний факт. Тому немає нічого дивного, що через ці пісні харизматичні поняття нешвидко, але впевнено проникають у протестантизм та впливають на теологію їхніх церков. Мартін Воллан пише з цього приводу: «...Нові пісні Лютера приводили його ворогів у більшу ярість ніж його проповіді. Його недруги добре розуміли, що догматика, котра співається, швидше сприймається народом, ніж та, що проповідується. Таким чином ми у нашому збірнику пісень маємо справу з вченням, котре співається. Вибір пісень проводився теологічно-освіченими людьми, і вирішальним критерієм відбору була наявність в них чистого вчення про Бога, про Царство Боже та про Церкву» [7, с.156]

Ось чому через пісні прославлення «музичну теологію» так легко харизматичний рух увійшов до протестантського світогляду та почав формувати спільні риси цих протилежностей.

Дуже цікаві погляди висвітлюють Мартін Бультман та Кевін Прош (керівник «Винограднику поклоніння») у інтерв'ю, що було взяте Пітером Ашофом та опубліковане у журналі "Оновлення церкви" де вони відмічають такі факти: Кевін Прош - інструментальна музика досить часто стає причиною «дії» Духа Святого - зцілення, чудес, вигнання бісів. Мартін Бультман говорячи про конфлікт поколінь відносно рок-музики заявив, що рок-н-ролл дав світу мову, котру розуміють всі, і цю мову Бог хоче використати, щоб проголосити народам спасіння [7, с.129].

2.3. Причини сприйняття харизматичних поглядів українським протестантизмом

Як вже визначалося у попередніх розділах на теренах України явище неохаризматичних течій є неоднорідним, оскільки воно вміщує у собі як поміркованих послідовників, що залишилися ще від радянської історії, так і радикально налаштованих у своїх поглядах, повністю підтримуючи американських та європейських лідерів «теології процвітання». Зрозуміло, що через спільні риси їх важко відрізнити один від одного, але й при детальному аналізі їх неможливо поєднати, оскільки окрім говоріння на мовах, пророцтва та дарів Святого Духа практично рис які б поєднувалися практично не залишилося. Важко назвати таку спільну ознаку як Біблія, і на це є ряд причин. П'ятидесятницькі громади радянського часового простору у своїй системі теології більше походили на баптистів, а ніж на початкових харизматів. І це не дивно. Українській нації притаманні такі риси характерного сприйняття речей, та обережність відносно речей які себе скомпрометували. У книзі «Нариси з історії п'ятидесятництва», автор, пастор Слободяник В.А. досить багато прикладів наводить з життя радянських п'ятидесятницьких громад коли так звані дари Святого Духа були лише плодом уяви або бажання людей які проголошували себе пророками, тлумачами і таких прикладів дуже багато. При чому досить часто вони закінчувались великим позором для членів громад, тому що пророцтва про «другий прихід Христа», природні катастрофи як локального масштабу так і більш глобального не підтверджувалися, що призводило до масового виходу вірян з общин та не сприйняття їх оточуючими[32, с.24]. Тому з часом ці речі були суто локалізовані у середині громади та й до них відносились з обережністю. Ці фактори і вплинули на те, що п'ятидесятництво на українських теренах мінімізували такого роду прояви.

Сучасні п'ятидесятницькі громади мають різні степені прогресу цих явищ та різні степені впливу неохаризматичних поглядів на теологічну

систему окремої громади. Потрібно визнати, що на відміну інших протестантських гілок, п'ятидесятницькі не спромоглися повноцінно викласти та систематизувати свої богословські позиції, а для харизматичних рухів це неможливо «аргію», тому що вони не просто вийшли за межі окреслені Біблією, вони нівелювали її як авторитет, як фундамент християнства, змішуючи її з різного роду психічними прийомами та окультними науками. Харизматичний рух євро-американського формату вийшов з п'ятидесятництва як еволюційне продовження їхніх ідей, що дуже скоро трансформувалося у неопродовження своїх попередників, накопичуючи окультні механізми отримання чудес та одкровень. Український протестантизм цей період формування такого міцного руху, який вийшов на арену світового протестантизму, пропустив та був не готовий до таких різких змін, які були неминучими. Хоча на рахунку радянського п'ятидесятництва були свої течії та відхилення, що на погляд Євангельських християн баптистів (ЄХБ) явно суперечили реформаційним основам. Ці зміни не були різкими, але за своєю прогресією вони набирають обертів та пов'язані не тільки з зовнішньою формою богослужіння, але й внутрішньою формою теології.

Середина 90-х років стала показником напливу проповідників та євангелістів із-за кордону, які змінили фон літургійного ходу богослужіння. З цього періоду починається процес переформатування «застарілих» форм, що були притаманні для радянського періоду. Це повністю змінило форму богослужіння, осучаснило, зробило близьким смакам нових адептів, що знаходили свої вподобання у музичному стилі. Форма почала наповнювати громади, але проблема утримання нових послідовників почала проявлятися з новою силою. Потрібно відмітити, що проблему проникнення закордонного місіонерства не уникнули практично ніякі протестантські громади, навіть баптистські. Осучаснення фонові літургії протестантських общин вимагав таких же змін у підході до проповіді та церковної освіти, місіонерства, євангелізації.

Для вирішення цієї проблеми нових пасторів почали відряджати на навчання, щоб набути досвід роботи з новонаверненими та місіонерської діяльності. У цих закладах перепліталися різні течії та різні погляди як викладачів, так і студентів. Одним із таких духовних закладів на території України стає Донецький християнський університет (ДХУ), який славився своєю широкою позицією, яка включала як класичний протестантизм, так і ліберальний. Не дивно, що там знайшли підтримку своїх ідей харизматичні течії. Досить часто ці навчальні заклади змінювали теологічні погляди студентів, що повертаючись змінювали теологію громади, а інколи доводили її до розколу. Ідеї що приносилися з такого роду закладів сприймалися у громадах завжди двояко. З одного боку це було цікаво та ново. З іншого боку це не завжди пов'язувалося з Біблією, і цей аргумент досить часто нівелювався, оскільки нові погляди були значно цікавіші, тому що говорили до людських бажань бути багатим та успішним, ще якщо про це «говорить» Біблія.

Тепер починається зворотній процес – нові лідери церков самі починають шукати та цікавитися харизматичними течіями та їхнім вченням. Це не проявляється масштабно, але тенденція почала збільшуватися. Дивлячись на європейські та американські аналоги переповнених церков, логічно піднімалося питання про методи такого наповнення, таким чином відбувається не тільки запозичення теологічних поглядів, але й практичних, що призводить до застосування принципів «теології процвітання». Починається навчання нових пасторів, але вже у вузькопрофільному напрямку, де харизматичні ідеї «теології процвітання» вивчалися та використовувалися на практиці. Досить багато студентів-пасторів на перших порах отримували матеріальну та гуманітарну допомогу для своїх сімей та громад, що робило їх свого роду заручниками тих, хто їм допомагав. Таким чином теологія багатьох протестантських церков пережила трансформацію, яка змінила не тільки зовнішнє, але й внутрішнє наповнення.

«Позитивне мислення» зайняло міцні позиції у догматиці трансформованих та новостворених протестантських громад, які «освоювали» нові ідеї за допомогою харизматичної літератури, різного роду періодичних видань, телепрограм харизматичного спрямування, а з появою та поширення інтернету, цифрового матеріалу. З часом поширення технологій та можливостей телепростір зайняли християнські канали, засновниками яких стали харизматичні лідери українського та євро-американського представництва.

З початку 90-х років український телепростір зайняли програми очільниками яких були харизматичні лідери та відомі телеєвангелісти. Такі програми як «Всеперамагаючий голос віруючого», «Клуб 700» відкрито проповідували ідеї харизматизму, «теології процвітання», пропонуючи усім хто зацікавився безкоштовну літературу. Для багатьох віруючих це була велика спокуса, адже у той час економічної кризи проблема боргів та фінансової залежності проповідь про те, що Бог хоче бачити своїх дітей процвітаючими, досить сильно поширилася серед протестантського світу. Але й серед звичайних людей, які шукали Бога, ці ідеї також були сприйняті з великою довірою, оскільки поєднання ідей Бога та достатку відповідало внутрішнім бажанням людського ества. Тому церкви з харизматичним світоглядом досить швидко наповнювалися як прозелітами, так і людьми, що шукали Бога у своєму житті. Потрібно зрозуміти той факт, що для звичайних людей, які не знали Біблії, розмови про Бога та Його благословення приймалося за «чисту монету», оскільки не можна уявити людину, яка говорить про Бога з Біблією в руках, як ту, що говорить не правду. Разом з тим уява про християнство, яка була сформована на основі православного контексту, різко змінювалася після відвідування оновлених та осучаснених протестантських зібрань. І цей фактор сприяв поповнення новими адептами помісних общин.

Також це явище не обминуло і протестантський світ, який не відрізнявся релігійною освітою, теологічною підготовкою та знанням

протестантських доктрин та принципів. Освітній вакуум, що утворився після від'їзду за кордон багатьох протестантських пасторів та служителів церков, спричинив відкритість до проникнення за кафедру проповідників цих ідей.

Відбулася поступова заміна теологічних поглядів, які й до цього часу набули перетворень відносно відправних поглядів Реформації. Лютерівський принцип, що спасіння отримується лише завдяки вірі, був з часом замінений на праведність, що забезпечується добрими ділами та самовіддачі у служінні. Кальвінівський постулат про передвизначення віруючих та безперечний суверенітет Бога замінений на погляди Арменія про допомогу людині прийняти правильне рішення, що відповідно обмежує Його суверенітет. Це тільки основні принципи, але за ними слідували й інші, що нівелювали всі зусилля реформаторів та їхні погляди відносно Божої благодаті та людської природи. Відповідно людина не визнавалася за цими змінами повністю просякнутою гріхом від самого народження (первородний гріх), а лише як та, що потребує правильного дороговказу на її життя. У більшій чи меншій мірі ці зміни практично переповнили радянський протестантизм, що вже у ті роки прийшов до таких змін. У баптистському сповіданні віри від 1928 року практично повторюється реформаторські ідеї та підтверджує усі їх визначення [13, с.22]. Але на даний час ідеї арменіанства домінують у віровченні баптистських союзів та братств. З п'ятидесятниками обставини ще гірші, оскільки для них поняття свідчення спасіння, тобто присутності Духа Святого у житті віруючого визначається Його дарами: глосолалією, дарами пророцтва, чудес тощо. Відповідно до цього баптистські погляди повністю суперечать їхньому уявленню про спасіння. Але феномен глосолалії заперечується багатьма протестантськими теологами, які знаходять окультне коріння цього феномену, а відносно пророцтв - існує багато доказів того, що вони були неправдиві. Що ж стосується українського феномену п'ятидесятницьких громад, то вони рясніють від негативу щодо пророцтв, чудес, зцілень, говоріння на мовах.

Таким чином, «теологія процвітання» прийшла на досить нестабільний ґрунт українського протестантизму, який зазнав змін ще до приходу харизматичних поглядів. Можна побачити, що з самого початку протестанти України не були готові до відкритого протистояння з цими поглядами.

Швидкий ріст харизматичних громад, що використовує усі можливі прийоми для створення масовості, змушує змінювати протестантів підхід до своїх принципів росту церкви та переймати нові, що досить часто є просто християнським менеджментом. Основою таких тактичних підходів є харизматична література щодо росту церкви у прогресивних масштабах, які повністю суперечать протестантському світогляду на покаєння та спасіння. Створення атмосфери легкості та невимушеності під час богослужінь, що забезпечується музичним оформленням, зручністю для відвідувачів, легкістю проповіді у центрі яких стоїть людина та її проблеми, забезпечує легке заповнення приміщення людьми, що є далекими від слідування за християнською істиною.

Переймання практичних механізмів швидкого росту було спричинене бажанням займатися євангелізацією, що було першочерговим першоапостольської церкви. Це було не тільки бажання, але й доручення Ісуса Христа перед Його вознесінням. Дії Святого Духа у першому столітті захоплювали розуми не одного покоління віруючих, котрі, сприймаючи ці події, бажали отримати ту ж силу яку мали апостоли. Тому прояв «чудес» сприймався завжди дією Святого Духа, що змушувало йти на поступки біблійної істини. Масові покаєння від проповідей апостолів стали еталоном сьогодення протестантизму, який бажав побачити теж саме у теперішнім часі. Для досягнення цієї мети почали використовуватися різні засоби та механізми, випрацьовувалася література, яка чітко розписувала поступовість дій та прийоми затягування людей у церковні зібрання. Харизматичний рух став дуже успішним у цьому напрямку, адже в його арсеналі були зосереджені широкий спектр засобів, які почали застосовуватися і на пострадянському протестантському просторі.

На теренах України ці практичні механізми були застосовані у повній мірі, але з умовами пристосування їх до українських реалій. Кількість харизматичних церков почала збільшуватися в арифметичній прогресії, причому використовуючи протестантську термінологію отримали можливість впливу на останніх.

Отже, оновлення зовнішнього літургійного циклу, фонове наповнення, зміна музичного репертуару, більш сучасного, молодіжного, спільні проведення євангелізацій та проектів, співпраця у внутрішньоцерковному спілкуванні – конференції, зустрічі, дні прославлення, відпочинок – все це почало тотально змінювати не тільки зовнішню форму протестантизму, але внутрішню – його теологію, світогляд, принципи, догмати.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ «ТЕОЛОГІЇ ПРОЦВІТАННЯ» У НОВІТНЬОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОТЕСТАНТИЗМІ

3.1. Підприємницька діяльність як форма благословення

Розглядаючи все вище сказане можемо побачити закономірну тенденцію до поширення «теології процвітання» та практичного застосування її принципів у сучасному українському протестантизмі. Ця тенденція збільшується з прогресивною швидкістю, оскільки йде постійний пошук нових сфер впливу для збільшення потенційних послідовників. Але щоб більше зрозуміти механізм проникнення цього феномену в ортодоксальний протестантизм, потрібно проаналізувати ці схеми у більш практичних прикладах.

Проповідуючи успіх та здоров'я, «теологія процвітання» стверджує, що віруючий просто зобов'язаний у всьому мати високі досягнення, особливо це стосується фінансового процвітання. Зрозуміло, що у період радянського режиму ці ідеї не змогли б конкурувати з комуністичним ладом, що намагався соціалізувати країну через державну економічну систему, яка не сприймала поняття капіталістичного устрою. Тому у той період часу ці ідеї просто не сприйнялися як безпідставні та беззмістовні. Але з приходом економічно-ринкових відносин створилася система, яка була наближена до капіталістичної, що спричинило швидкому розвитку приватного підприємництва, малого та середнього бізнесу. Саме ці умови дозволили формувати середній клас, як економіко-політичний прошарок суспільства.

Заохочуючи своїх послідовників до поліпшення свого соціального статусу, харизматичні лідери спонукали до створення та ведення свого власного бізнесу та справ, мотивуючи їх «силою віри», яка виключає сумніви та невпевненість, вони змушували до дії. Ця внутрішня мотивація народила сотні бізнес-ідей, що призвели до створення та поширення малого та середнього бізнесу, а це в свою чергу створило фундамент для поширення

цих ідей християнського бізнесу, який буде служити для слави Божої. Консолідація власної бізнес-еліти та становлення цілої генерації успішних бізнесменів є принциповим завданням для багатьох харизматичних церков.

Яскравим прикладом для наслідування стала релігійна організація «Посольство Боже» де підприємницька діяльність заохочувалася на загально-церковному рівні. Так за час діяльності цієї організації було відкрито більше 1000 приватних підприємств. У 2005 році Посольством було створено Клуб 1000 мільйонерів, що налічує понад 600 осіб, і який ставить мету за декілька років збільшити цю цифру до 1000 мільйонерів. При церкві почав діяти «Клуб молодих бізнесменів», гасло якого є «Ми успішні, бо з нами Бог!», мета якого є збільшення доходу його членів мінімум до 10000 доларів на місяць. Разом з тим створюються безліч товариств та об'єднань за участю християн-професіоналів: бізнесменів, юристів, лікарів, підприємців тощо. Інформація поширюється у міжцерковному спілкуванні та у інтернет-мережі, християнських телеканалів, що дає можливість рекламування ідей успіху. Разом з консультативною допомогою поширюється ідея «успішної» євангелізації, що зближує протестантів різного конфесійного кола. Ці зв'язки стають настільки тісними, що переймається не тільки бажання «фінансової євангелізації», але й стиль життя, цінності успіху, теологія «позитивного мислення». Спільне коло спілкування створює невидимий тиск на «новачків», під яким змінюється внутрішня теологія людини, навіть якщо номінально вона сповідує суто протестантські принципи. В час новітніх технологій та загальної доступності до благ цивілізації та наявності матеріальних ресурсів дуже легко підпасти під вплив «успішного матеріального протестантизму».

Ще одна причина сприйняття принципів теології процвітання - це постійне спілкування навколо «Божих істин», проповідей, Біблії. Але це все нічого спільного з поглядами реформаторів на капіталістичні відносини та відношення до праці, які були побудовані на біблійних принципах, немає. Більш того це суперечить самому християнському вченню, оскільки у своїй

основі погляди «теології процвітання» має окультне коріння, що відразу робить ці дві системи цінностей не сумісними.

Бажання досягти успіху у професійній діяльності створює умови для підготовки та навчання нових бізнес-структур, навчання та передачі досвіду для нових бажаючих, не виключаючи інші протестантські течії, де передаються не тільки бізнес-тренінги, але й теологічне бачення успіху та процвітання. Постійні зустрічі та конференції забезпечують постійність впливу на бажаючих застосувати нові знання та практики у власному житті. Одним із таких бізнес-форумів є «Business4Transformation» організаторами якого виступають «Асоціація молодих підприємців України», Асоціація «Духовне відродження» та Донецький християнський університет[45]. Хоча між такими організаціями існує полярність думок відносно ведення бізнесу та відмежовуються від крайніх харизматичних тенденцій, що представляється такими організаціями як «Місія у бізнесі» [46].

Прикметно також те, що перед бізнесменами з харизматичного середовища найчастіше не постає проблема, яка, по суті справи, поховала ще ненароджений системний бізнес, який намагалися вибудувати «старі» українські протестанти на початку 1990-х. А саме: неможливість займатися підприємництвом будь-якого масштабу й різновиду поза правилами, встановленими в рамках безвідмовно діючої і всюди присутньої корупційної системи. Підприємці з харизматичних громад спрямовуються на якомога краще освоєння наявного бізнес-середовища, а не на його перетворення. Лідер церкви «Дім на скелі», до прикладу, Денис Подорожній прямо наголошує, що «християнський бізнес» – категорія малозрозуміла і невиразна [52].

В постмодерновому суспільстві характерною для релігії постає втрата нею своєї ролі морального імперативу, в аспекті активного проникнення представників харизматичних церков у сферу підприємництва, великого та малого бізнесу. Їх настанови містять у собі об'єктивно вигідну для ринкових відносин ідеологію, відповідно до якої «дохід є зримим вираженням

благословення Богом праці віруючого і тим самим богоугодності його економічної діяльності» [31, с. 203] Проблемою харизматичного бізнесу є бажання матеріального прибутку, тому і в цьому ракурсі вони цитують Макса Вебера вибірково, що стосується не тільки його робіт, але Біблії та ідей реформаторів. На відміну від «старих протестантів», їх етичні погляди необтяжені «пуританською суворістю», відношення до бізнесу харизматів знаходиться, мабуть, в дещо іншій моральній площині, є більш компромісним та прагматичним. Відношення до різного роду фінансових справ їх членів – цілком позитивне і прогресивне. Цікавими в цьому контексті є книги Дж. Беннета «Как преуспеть в бизнесе, не потеряв душу»; Д. Принса «Божий план для твоих денег», С. Аделаджа «Научитесь руко водить» та ін. Вважається, що це дає змогу реалізувати особисті творчі можливості віруючих, розвивати здібності в ряді сфер життєдіяльності, кожна з яких є відображенням божественних якостей, закладених в людині.

Ще одним прикладом «успішного бізнесу» є питання десятин та пожертв. Десятина й пожертва понад десятину, як незмінно підкреслюється при цьому, виявляється не статтею витрат, а джерелом, що зумовлює процвітання й успіх у бізнесі. [47]

Не правильна інтерпретація Божого Слова відносно десятини та жертвовності можна побачити у «законах сіяння та жнив» Сандея Аделаджі, що у свій час проголошував американський проповідник віри Джон Аванзіні [1, с.35-42]. Аделаджа сповідує: «Якщо ви хочете, щоб Бог благословив вас саме грошима, то, окрім десятини та пожертвувань, сійте гроші, якщо ж ви хочете взуття, то сійте взуття. Те, що ви посієте, те і пожнете» [4, с.38].

Вартим уваги продовження теми десятини та пожертвувань це заклики під час харизматичних богослужінь до фінансової діяльності в межах рекламованої організації. Прикладом реклами та такої діяльності є пастор все того ж «Посольства Божого», який під час проповідей займався економічними тренінгами для залучення своєї пастви у ці організації, що мали ознаки «піраміди», тобто фінансового шахрайства. Це славнозвісний

«Кінгз Кепітал» та «Леонебанк» вкладники яких втратила кошти, що їм належали та не тільки їм, оскільки ці кошти були отримані в наслідок отримання кредитів під заставу житла. Останнім «хітом» бажання набути фінансової незалежності є рекламування з кафедри електронної продукції фірми «Інмаркет», вартість якої від 300 доларів США до 3000. До речі, прихильники Аделаджі, що не підтримали цю методичку збагачення, засудили його дії та свідчили про повну причетність Сандея до фінансових афер цих організацій.

Ситуація, що утворилась навколо цих шахрайств, заставила передивитися багатьох лідерів теології успіху свою позицію щодо такої діяльності у своїх громадах, оскільки це стало резонансною темою у суспільстві. Це створило певний вакуум спілкування з одіозним пастором, який був причетний до такої діяльності, навіть серед харизматичного світу. Спостерігався відтік простих членів «Посольства», так і впливових. Так після скандального викриття махінацій з членства «Посольства» вийшла С. Жукотанська, що займалася політичною діяльністю та була провідником Сандея у політичний бомонд України.

Разом з тим «підключись» про фінансову грамотність парафіян в лоні церкви проводяться постійні «курси» пов'язані з фінансовим управлінням, «господарством землі» і тому подібні, які мають оплатну форму. Вартість таких курсів коливається від 800 до 1000 гривень, в залежності від часового проміжки проведення. Але факт стягнення грошової маси зі своїх парафіян, нажаль, підтверджується у церквах саме харизматичного спрямування, що сповідує «теологію процвітання». З цього випливає, що фінансовий успіх залежить від того, наскільки ти багато віддаєш коштів церковному керівництву та підтримуєш стратегію та політику поглядів церковних лідерів.

Багаточисельними прикладами отримання коштів від своїх парафіян є надумані плани та проекти, що нібито приносять славу Богу. Але з часом ці теми забуваються, оскільки постають більш нові та глобальніші, що потребують нових фінансових надходжень. Використовуючи авторитет

пастора та застосовуючи механізму психологічного впливу з прихожан постійно «викачують» гроші мотивуючи їх принципом «сіяння та жнив». Тобто якщо проаналізувати все вище сказане, то можна побачити модель пристосування «теології процвітання» не тільки до українського протестантизму, але до українських реалій взагалі. Нестабільна економічна база, відсутність прозорої можливості ведення бізнесу, постійного прибутку, все це не завадило віднаходження постійного церковного доходу від прихожан, навіть не завжди законного.

Отже, принципи успіху «теології процвітання» сприймаються двояко у сучасному протестантизмі. З одного боку використовуючи усі можливі способи для збагачення, говориться про «Боже благословення», з іншого – представники сучасного протестантизму говорять про несумісність такого підходу з біблійними принципами, оскільки вони є протилежними за своєю суттю. Тому у сучасному протестантизмі існує полярність думок та позицій, що розмежовують українських протестантів на два радикально-протилежних табори.

3.2. Політика як форма суспільного успіху

Підтримкою успіху протестантського іміджу стає царина політики, що допомагає поширити вплив протестантів на суспільному рівні. Цей метод впливу відносно молодий у мисленні протестантства України, але взаємодія держави та релігії має багатовікову історію та не визнається новою. Але у демократичному суспільстві, коли мандат депутата отримується завдяки електорату, ця взаємодія виходить на більш новий та прогресивний рівень.

Співпраця православної церкви з представниками владних структур відома ще задовго до проголошення незалежної держави України, але ця співпраця радше нагадує спецагента чи вірного васала представництва влади. Це стосується Української православної церкви (Московського патріархату), оскільки залежність від Москви чітко формує релігійну діяльність останньої.

І це не дивно, оскільки влада вже давно зрозуміла користь від співпраці з релігійними установами, оскільки вони є об'єднуючим фактором суспільства та може корегувати суспільну думку та свідомість.

На пострадянському просторі злиття влади і церкви, здається, стало звичним явищем. Представники Української православної церкви (МП) неодноразово за останні роки підтримували «Партію регіонів» та їхніх кандидатів. Варто згадати митрополитів Павла (Лебідь) і Агафангела, які є депутатами Київміськради і Одеської облради (відповідно) від «Партії регіонів». За підтримку, вони один одного нагороджують різними орденами і відзнаками. Наприклад, рік тому нинішнього лідера парламентської фракції «регіоналів» Олександра Єфремова нагородили званням почесного професора Луганського богословського університету.

В українському контексті поліконфесійності перевага православної церкви не виглядає настільки тотальною, як це є у Росії, тому для взаємовідносин церкви та держави проявляються у більш широкому спектрі, котрий може допомогти досягнути політичних результатів. Харизматичний рух став досить привабливим для політичної еліти, тому що енергійність та емоційність прихожан показували неоціненний потенціал у політичній боротьбі. Хоча зазначимо, що використання церкви політиками відбувається й у зворотному напрямку, шукаючи можливості поширення свого впливу не тільки у суспільному просторі, але й для поширення авторитету протестантських громад.

Відносно протестантських поглядів, які ґрунтуються на теології Лютера, що кожен віруючий є священиком і славить Бога на своєму місці, своєю діяльністю, тобто особиста політична активність не забороняється: вона також форма служіння.

Лютер стверджував, що коли б люди були добродішні, то не треба було б запроваджувати владу і створювати державу. Оскільки цього немає, то і держава, і влада необхідні, а люди мають їм підкорятися [15, с. 120]. Істинний християнин не потребує ні праві, ні в мечі, але він повинен

піклуватися про інших людей; тому, раз меч корисний і необхідний для охорони світу, християнин платить податки, шанує начальство, служить, робить все, що йде на користь світської влади. «Якщо ти бачиш, - писав Лютер, - що не вистачає катів, стражників, суддів, панів або правителів, а ти визнаєш себе здатним (до цього заняття), то запропонуй свої послуги і займися цим, щоб не нехтували владою, без яких не можна обійтися ...» «Головне в тому, щоб християнин не використовував меч у своєкорисливих інтересах; при дотриманні цієї умови" стражники, кати, адвокати та інший набрід» , писав Лютер, можуть бути християнами, оскільки влада і меч - служба божа, і тому «вони повинні бути тими, хто б розшукував, звинувачував, мучив і вбивав злих, захищав, прощав добрих, відповідав за них і рятував їх» [15, с.118].

Дещо відмінну позицію щодо політичної влади сповідував Кальвін. Усі, хто за волею Бога є підвладними правителів, не повинні свавільно претендувати на владу, впадаючи при цьому у спокусу здійснити заколот чи вимагати змін. Такі домагання будуть не лише даремними, але й шкідливими.[13, с.472] Відносно поганого управління Кальвін робить висновок: поганий правитель, а він є кара Бога за гріхи людей не менше ніж добрий заслуговує на те, щоб йому безумовно корилися його піддані, «бо покору слід виявляти не до окремої особи, а до посади, а посада має непорушну величність» [13, с.475]

Тобто можна побачити різницю поглядів уже в отців реформації, що мали кардинально різні позиції відносно політичного устрою та участі у ньому віруючих. Але варто відзначити, що погляди обох протестантських теологів у тій чи іншій мірі були використані у створенні політично-правового суспільства та дали зачатки політики нового, демократичного рівня.

Відповідно до цього полярність думок щодо присутності віруючих у політичному будівництві життя країни розділяє сучасний протестантизм на два табори, що відстоюють свої позиції відносно цього непростого питання.

Прихильники відсторонення від політичних процесів стверджують, що це є недоцільним для Церкви, котра має надсупільну місію: проповідь Євангелія. Тому, попри все, політика оцінюється більш негативно - як така, що відволікає Церкву від її прямого призначення. Ця позиція чітко простежується у відповіді протестантів з приводу ініціатив Християнсько-демократичної партії України щодо співпраці з протестантськими союзами: «Ми не можемо брати на себе зобов'язань у царині політичної діяльності, оскільки обов'язково доведеться поступатися християнськими принципами... Не можна займатися політикою і до кінця залишатись християнином» [40, с.5].

Сьогодні протестанти, з одного боку, відзначають політичні зрушення в Україні, з іншого – абстрактність багатьох її законів, які все ще є теорією, а не практикою. Отже, цей аспект життя для протестанта залишається актуальним. Чимало рядових віруючих і лідерів громад досить скептично оцінюють і «дні нашої відносної свободи», якій «загрожує постійна небезпека», і свій правовий статус, вважаючи законодавчу систему при відсутності дієвих механізмів її реалізації ненадійним гарантом свободи сумління [40, с.5]. Особливу занепокоєність у них викликають дії місцевої влади, яка дозволяє собі порушувати законодавство, афішує приналежність до тих чи інших Церков, а також факти втручання в релігійне життя політиків і навіть урядовців, що сприяє збереженню штучного поділу віруючих на «своїх» і «чужих».

У випадку політичної діяльності мотивація радикального протестанта знову ж таки визначається його євангельським ідеалом, за яким навіть поняття світу набуває особливої транскрипції. «Під словом світ Євангеліє розуміє людей не відроджених, що не мають Духа Святого» [38, с.371], тобто тих, які знають про Христа, щоденно моляться Йому, але не прагнуть уподібнення Христу, не живуть за Його етикою. Тому питання політики вирішується однозначно: Богу – Боже, кесарю – кесарева. Як свідчать опитування, молоді протестанти – найаполітичніші серед віруючих: «ні» на

запитання про участь у політичному житті відповіли більше третини п'ятидесятників, три чверті баптистів і 90% адвентистів [12, с.86].

Позиція прихильності політичної активності висловлюється за те, що Церква не може бути нейтральною у політичному житті, і це сьогодні тут ніхто не піддає сумніву. У певний період під час виборів до Верховної ради України балотувались 14 протестантів.

Так, пастор і єпископ харизматичної церкви Живого Бога С. Балюк є лідером «Християнського блоку», який брав участь у виборах до Верховної Ради VI скликання, але не подолав 3%-й бар'єр. Він критикує ідею про відокремлення Церкви від держави, зазначаючи, що «справжня демократія – це вільне мислення людини, що ґрунтується на Біблії», та стоїть на позиціях теоцентризму, обстоюючи ідею, що «в центрі суспільного життя повинен бути Бог». Сучасний же християнин повинен жити на стику двох світів – матеріального і духовного, не протиставляючи їх, не ухиляючись від матеріального і світського життя [44]. С. Жукотанська, яка очолює відому своїми єкуменічними переконаннями Всеукраїнську Християнську Асамблею, зазначає, що «якщо влада від Бога, то в ній повинні бути й люди від Бога» [44].

Як політичні діячі, так і представники протестантизму шукають взаємовигідних стосунків, що забезпечать їм отримання бажаних результатів. Для одних – це перемога на виборах, для інших – це бажання ствердження та отримання більших переваг для ведення бізнесу, податкових пільг, політичного захисту.

Найбільш складну суспільну реакцію викликало свого часу стрімке і часом агресивне входження харизматів в українську політику. Харизмати рішуче вийшли з тіні традиційних конфесійних суб'єктів української політики та заявили про здатність ефективно й навіть переможно конкурувати з ними. Пастор В. Шушкевич, який став депутатом ВР 1998-2002 рр. за списками партії «Громада», свідчив, що вибір П.Лазаренка зупинився на ньому тому, що він перебуваючи у різних церквах, у деяких з

них він бачив лише капличку й купку бабусь. «Коли він побачив у харизматичних церквах тисячі молодих, красивих і натхненних облич – це справило враження» [41, с.48].

Головними технологіями тут постають достатньо системні зусилля з вибудовування відносин всередині політикуму й державного апарату та максимальна мобілізація членів громад у необхідний час у необхідному місці. Достатньо нагадати хоча б, як «Посольство Боже» намагалося у 2002 р. відкріпити своїх вірних з виборчих округів і направити їх на 218-й київський виборчий округ, де балотувалася до Верховної Ради пастор Софія Жукотанська [41, с.49], або як були мобілізовані на захист С. Аделаджі у 2004 р. такі різні політики, як Л.Кравчук і С.Хмара, Л.Звягільський і А.Шкіль, Л. Деркач і Р. Зварич. На регіональному рівні мобілізації у рамках конкретного політичного проекту можуть виявитися цілком ефективними – скажімо, на виборах київського міського голови 2006 р., які відбувалися за невисокої явки виборців і у один тур, роль голосів, поданих членами Посольства Божого за Л.Черновецького, не можна недооцінювати[61].

Хоча було б неправильно й переоцінювати, як це відбувається в Росії, де на хвилі антипомаранчевої істерії у певному сегменті політикуму й експертного співтовариства події Помаранчевої революції намагалися представити як реалізацію «харизматичних технологій».

Одразу після перемоги Януковича 2010 року на президентських виборах один одіозний протестантський служитель, экс-депутат від СДПУ(о) Володимир Шушкевич створив «Духовну раду України» при «Партії регіонів», куди скликав переважно представників харизматичних церков України. Він прославився тим, що робив заяви на підтримку Януковича у понад 3,5 тис. протестантських церков. Саме з його рук роздавалися іменні подяки від новообраного президента низці протестантських служителів, в тому числі Сандею Аделаджі.

Цікава позиція харизматичних лідерів щодо зміни влади на українському політичному обрії. У 2004 році позиція лідера «Посольства

Божого» під час «помаранчевої революції» була однозначна офіційна підтримка опозиційного кандидата у президенти Віктора Ющенка, з особою якого пов'язувалося духовне пробудження України. У 2010 році ці всі сподівання переключилися на Віктора Януковича.

Політична доцільність участі протестантів у політичних баталіях підтверджується і представниками нехаризматичних лідерів протестантизму. Екс-керівник Всеукраїнського союзу церков євангельських християн-баптистів і нинішній очільник Українського біблійного товариства Григорій Комендант в інтерв'ю журналу «Власть денег» не побоявся назвати Віктора Януковича «глибоко віруючою людиною» [39, с. 25].

Отже, аналізуючи співпрацю держави та протестантського сектору, можна побачити стратегію харизматичних церков на отримання максимальної вигоди від співпраці з представниками політики. Отримуючи пільги не тільки у веденні бізнесу, підняття авторитету харизматичних церков, що спричиняє збільшення чисельності адептів, представники харизматичних церков отримують й політичну «недоторканість», що допомагає у реалізації своїх планів. Такий приклад не залишився без уваги інших представників українського протестантизму, який все більше і більше почав перейматися політичним «ремеслом».

3.3. Спільна євангелізація як чинник об'єднання протестантизму з харизматичним рухом

Як і у світовому протестантизмі, екуменічні погляди в українському обертаються навколо співпраці харизматичних церков та протестантів класичного напрямку у сфері євангелізації. Ці позиції підтверджуються сумісним проведенням євангелізацій, спільних молитов, проведення спільних богослужінь, спільних свят.

Безперечно, що створення спільної ідеї проповіді Євангелія впливає на сприйняття харизматичних ідей, які поступово проникають навіть у

ортодоксальний протестантизм на українських теренах. Створюючи підстави для постійної співпраці, харизматичний рух постійно збільшує свій вплив у протестантських громадах. Якщо до цього моменту представники консервативних течій сприймали харизматів як відступників від біблійних доктрин, то після початку співпраці ці позиції дають слабину та відкривають нові шляхи для проникнення ідей «теології процвітання» у їх середовище та застосування на практиці принципів теології «успіху».

Як вже зазначалося, харизматичний рух відрізняється прагматичністю у своїх догматичних поглядах та готовий до постійних змін. Це дуже простий шлях, оскільки систематизованого богослов'я вони не мають, тому їх важко примусити сказати у що дійсно вони вірять та що сповідують. Їхня «активність» у проповідницькій діяльності створює авторитет дійсного бажання поширення Євангелія та привертає увагу протестантів, що дає підстави для співпраці у цій сфері.

Однією з методик навернення харизматів є «система 12», яка полягає в тому, що кожен член харизматичної громади в результаті здійснення особистої євангелізації повинен обов'язково залучити в спільноту ще 12 неофітів. У порівнянні з класичним протестантизмом, що сповідує передвизначення до спасіння, «система 12» є антиподом вибрання Богом людей до спасіння та є маніпуляційним «вербуванням» у ряди харизматичного руху, що пропонує усі можливі варіанти "правильного" вибору, де можна знайти уподобання на різні смаки. Тут присутні і сучасна музика, і танці, і співи. Як зазначає В. Єленський, «деякі богослужіння є певною мірою еклектичним поєднанням скаутських свят, спортивних шоу з елементами специфічних культових практик афро-американської субкультури (підтримання високого рівня екзальтації, постійне плескання у долоні, щільний контакт між проповідниками і загалом - підбадьорливі вигуки, піснеспіви, спільні трапези тощо)» [11, с.66].

Масштабність євангелізаційних планів харизматів вражає. Так, програма однієї тільки церкви «Посольство Боже» вражає масштабністю планів – 5 млн. людей, спасених в церкві, 20 млн., які повинні покаятися в Україні, 50 тисяч

рукопокладених на служіннях пасторів, 500 млн. тих, хто пізнав Христа через місіонерів у всьому світі [2, с.44]. Не дивно, що саме євангелізація стала основою для тісної співпраці протестантів з харизматичними представниками, хоча й теологічні погляди кардинально протилежні.

Одним з таких повномасштабних прецедентів стався у літку 2007 року. Сумісне проведення Всеукраїнського Фестивалю надії, який проходив за підтримки центру «Відродження» та Євангельської асоціації Біллі Грема та 4200 євангельських церков України. Метою Фестивалю було «донесення слова надії, яке ґрунтується на святій Євангелії, до максимальної кількості людей України» [44]. Центральною фігурою фестивалю став відомий євангеліст Франклін Грем – нащадок іншого відомого євангеліста і громадського діяча Біллі Грема. Сьогодні Франклін Грем є президентом благодійної організації «Сума самаритянина», а також Євангельської організації імені свого батька. Організація фестивалю увібрала в себе все те, що залишається привабливим в харизматичних церквах для їх адептів і суттєво вирізняє ці церкви на фоні інших протестантських течій. Залучення відомих спортсменів та співаків, які ототожнюють себе з протестантизмом. Був створений міжцерковний хор чисельність якого налічувала близько 4000 осіб, що до речі стало рекордом України. Серед іншого, це й жовто-блакитна символіка (інші релігійні організації не вирізняються такою «проукраїнськи орієнтованою» атрибутивністю), наявність груп порядку, прославлення (по суті, це – демонстрація вміння організовувати), сектор для мас-медіа, друкована продукція з символікою й інформацією про фестиваль (відтак, усвідомлення важливості і необхідності в подачі повної та всебічної інформації), команда сурдоперекладачів (підкреслена турбота організаторів про людей з фізичними вадами). Великого значення надається залученню представників різних державних органів – від військового хору до представника Секретаріату Президента. Для пересічного громадянина, присутнього на цьому заході, такі моменти набувають особливого значення, сприймаються з

особливою гордістю як визнання діяльності харизматичних церков на державному рівні.

До речі, спікером Фестивалю був Григорій Комендант президент Українського Біблійного Товариства, экс-голова Ради євангельських християн баптистів. Тобто можна побачити, що до цього дійства були залучені практично усі конфесії протестантизму, що об'єдналися навколо євангелізації.

Ця подія була тільки початком для тісної співпраці харизматичного руху та протестантів, що у подальші роки призвела до тісної співпраці та лібералізації стосунків між цими різними течіями.

У грудні 2010 року у м. Донецьк у рамках чотирьох недільних богослужінь святкувався День Біблії, організатором якого були представники руху «Слово життя» в обличчі Леоніда Падуна, відомого харизматичного лідера. На запрошення у святкуванні прийняли участь президент УБТ Григорій Іванович Комендант та директор відділу зовнішніх відносин, замісник генерального секретаря УБТ Анатолій Васильович Райчинець. У своєму блозі Леонід Падун зазначив з приводу цього, що сильно поважає цих людей за посвяту Богу та вклад у поширення Євангелія. «Я дуже радий співпрацювати разом з Григорієм Івановичем у Всеукраїнській Раді Церков та релігійних організацій» [62].

13 жовтня 2012 року, за ініціативою глав баптистських, п'ятидесятницьких та харизматичних союзів та об'єднань, у м. Київ відбулася щорічна Міжцерковна молитва за Ізраїль. У загальній молитві та богослужіннях були присутні: Григорій Комендант (президент Українського Біблійного Товариства), Микола Каспаров (замісник голови Всеукраїнської Ради Церков Євангельських Християн Баптистів), Віталій Козубовський (пресвітер київської центральної церкви ЄХБ «Дім Євангелія»), а також представники харизматичного руху Борис Грисенко (головний равин Київської Єврейської Місіанської Общини, КЄМО), Сергій Шидловський

(керівник «Руху шукачів Бога»), Олег Щербаков (старший пастор Незалежної помісної церкви християн Нового Завіту, м. Миколаїв) та інші.

Була висунута думка головою молодіжного комітету Російського союзу ЄХБ Євгенієм Бахмутським, що велика проблема молоді - це вплив інших євангельських груп, в основі харизматичних. І цей вплив є негативним. У відповідь Г. Комендант на цю заяву відповів: «Думаю те, що Євгеній у цих питаннях уже трішки відстає. Те, що він говорить, було актуальним приблизно у кінці 90-х років. Зараз харизматизм вже зайняв свою нішу, ствердився та збалансувався. Ця проблема існувала, але вона йде на спад. Вона сьогодні не має такого великого впливу. А з іншого боку, потрібно не боятися і вибудовувати діалог. Якщо ми турбуємось про спасіння грішників та розуміємо, що харизмати заходять місцями дуже далеко, то через діалог можемо зупинити один одного, допомогти. Коли ми відкриті шукаємо не свого, а спільної справи, тобто можливості поправити все до кращого» [62].

Отже, євангелізація стала однією з найвагоміших причин, що відкрила можливість проникнення харизматичних ідей «теології процвітання» у протестантські церкви. Навіть розбіжності у богословських поглядах з цього приводу відійшли на другий план, оскільки віяння всесвітнього екуменізму роблять свою справу та лібералізують нинішнє покоління протестантів.

3.4. Модернізована релігійна музика як форма впливу «теології процвітання» на протестантизм в Україні

Окремо хотілося б виділити спільні міжконфесійні заходи на основі музичного прославлення та відпочинку, оскільки ці зустрічі відбуваються в «неформальних» обставинах та позбавлені богословських диспутів.

Міжконфесійна музична конференція «Soli Deo Gloria», що проходила 24-26 жовтня 2013 року в приміщенні церкви ЄХБ «Голгофа» м. Москва являється яскравим прикладом використання точок дотику харизматичним

рухом та привнесення свого стилю поклоніння, а й відповідно і свого теологічного бачення «теології процвітання». На конференції був представлений Рух Сучасної Християнської Музики (Contemporary Christian Music), що являється представником світового екуменізму, що керується позиціями харизматично-ліберального руху. Участь багатьох представників класичного протестантизму у різних міжконфесійних зустрічах, молитвах, форумах, конгресах, самітах, концертах, сніданках, соціальних проектах та «євангелізаційних крусейдах» з представниками екуменічно-харизматичного руху привносить зміни у їхню теологію, змінюючи її поступово та обережно. За великим рахунком, протестанти у більшій мірі самі відшуковують те, що їм подобається та вибірково погоджуються з тими чи іншими принципами харизматії. Зрозуміло, що крайні прояви не сприймаються, але це лише питання часу, оскільки прийняті позиції у свій час були відкинуті, як такі що суперечить біблійному вченню. Підхоплюючи харизматичну зрозумілість для невіруючих, протестанти крокують їм у слід у прийнятті принципів фонові літургії, тобто осучаснення проведення богослужіння з елементами секуляризації: виділення груп прославлення, рокове виконання пісень, заповнення репертуару харизматичними піснями, використання прагматично-ліберальної літератури та світської моди. Виставляючи попереднє проведення богослужбової практики як застаріле, «совдеповське», нові прихильники готові до різких змін не залежно від основної теології запозичення. Музика та музичне прославлення стає серйозною основою для зміни позиції з перевагою до харизматичного сприйняття. Позиціонуючи себе з протестантами, харизмати отримують неймовірно великі шанси для поглинання протестантської теології теологією успіху та процвітання. «Solo Deo Gloria» це російський проект міжконфесійної музичної конференції, яка має на меті поширити музичне прославлення серед нехаризматичних церков протестантського світу, яка несе меседж «теології процвітання» та відкриває двері емоційному прославленню з містичним «відчуттям» присутності Бога та вираженні своїх емоцій у співі, танці, плесканні в долоні тощо, тобто

відчути себе «вільним» та емоційно наповненим. Ця технологія широко використовується у харизматичних церквах, де за допомогою музики можна ввести людей у трансний та напівтрансний стан. Хоча «Solo Deo Gloria» - це російський проект, але відлуння його відбуваються і в українському сучасному протестантизмі, оскільки організатори тісно спілкуються з всіма членами ЄХБ, тому і вплив цього явища неодмінно відбивається в українській площині. Тому тенденції поширення цього впливу хотілося б розглянути на цьому яскравому прикладі.

Для заповнення масовістю цього заходу були досить глибоко продумані маркетингові прийоми заволодіння, що виразилося не тільки в друкованій інформації, але й відеореклама минулорічної конференції служіння поклоніння. Всі інтернетресурси Російської РЄХБ були поширювачами та авторитетними рекламаторами даного заходу, розміщуючи інформацію на офіційному сайті РРЄХБ [57]. Після цього на Раді РРЄХБ проект «Solo Deo Gloria» був представлений старшим представникам союзу [58].

Головним організатором «Solo Deo Gloria» стала Міжнародна Творча Співдружність Музикантів (МТСМ), директором якої є Джеррі Шредер та є місіонером від харизматичної мегацеркви «Bent Tree», м. Каролтон, штат Техас.

Позиція Джеррі Шредера відносно стилю музики виражає, що стиль не важливий, але важлива сама суть поклоніння, хоча відомий факт, що стиль сам по собі являється мовою, котра може, обходячи критичні бар'єри розуму, доносити тілу та психічному стану людини визначене послання.

Девід Клауд, християнський апологет та дослідник, вказує на те, що «ідея, що музика - нейтральна сила, та що будь-яка музика може використовуватися для прославлення Бога і це служить Його цілі - одна з ключових філософій відступництва останнього часу. Це небіблійна та безглузда у самій високій степені ідея» [53]. Він цитує відомих музичних спеціалістів ХХ століття: «Музика - найбільш сильний стимул, відомий серед

почуттів, що сприймаються. Медичні, психіатричні докази не нейтральності музики настільки великі, що мене шире вражає, як можна серйозно говорити про інше». (*Доктор Макс Шоэн, Психология музыки, 1940*) «Рок – повідомлення без слів, незалежно від того, яка ідеологія поміщена в музику». (*Доктор Вільям Шафер, Рок-музыка, 1972*). «Музика – форма мови ... музика - більше ніж мова. Це – мова мов... як і людська натура, музика не може бути нейтральна у духовному направленні». (*Давид Тэйм, музыкальный исследователь, Секретная сила музыки, 1984, стр. 151, 187*)

Переважність харизматичного поклоніння та "християнської" рок-музики на конференції «SoloDeoGloria» не являється випадковою та вказує на тісний зв'язок Джеррі Шредера та МТСМ зі всесвітнім екуменічним рухом за об'єднання усіх християнських конфесій для «поклонінню» Богу та «євангелізації» світу. Головними об'єднувачими позиціями є :

- вчення про єдність в багатообразності [57]
- вчення про «хрещення Святим Духом зі свідомством глосолалії»
- сумісна соціальна діяльність для вирішення потреб суспільства
- сучасна християнська музика (усі види року, реп, поп-музика тощо)

Дон Моен, котрий довгий час був главою екуменічного видавництва «Integrity Music» сказав наступне: «Я побачив, що сучасна музика поклоніння з'єднує будь-яку деномінацію. Стіни сьогодні падають.» Він говорить, що музика знаходиться у самому центрі зруйнування бар'єрів та будівництва єдиної світової церкви. Боб Ларсон сказав, що Сучасна Християнська Музика руйнує церковні розділення [69, с.47]. Дарлін Чек із «Хілсонг»: «По всій землі поширюється новий звук та нова пісня. Це звук об'єднаної церкви» [7, с.191]. Філ Дріскол: «Я давно відчував, що музика є силою, яку буде використовувати Бог для переступу кордонів кожної деномінації та кожного бар'єру, котрий розділяв Божий народ.» [7, с. 192] Ці позиції яскраво виражають позицію поглинання не тільки протестантизму, але усіх християнських конфесій, що тим чи іншим чином приводить до загального знаменника усіх конфесій - це спрощення теологічної бази та поширення

загальноприйнятних позицій християнства, щоб не суперечили всі представникам. Це малоімовірно, хоча малоімовірним було взагалі поняття поширення харизматичних ідей у католицизмі, православ'ї, протестантизмі. Але це сталося та продовжується «тиха експансія» позицій християнських конфесій «теологією процвітання».

Отже, проникнення музичної теології у протестантизм, як світовий так і український, багатоманітне та яскраве, прикладів як глобальних та локальних безліч. Це свідчить про те, що складова «теології процвітання» музичне поклоніння призводить до різких змін сучасного протестантизму з колосальною швидкістю не тільки зовнішніх (осучаснення богослужбової практики), але до внутрішніх, оскільки стираються межі ясно окреслені Біблією. Це свідчить і про те, що ця складова автоматично розчиняється у вірі, особливо молодого покоління, котре шукає особливих переживань, нових інтересів та нових вражень, що й у повній мірі сповідує харизматизм.

3.5. Інкау́нтер як форма «посвячення»

Ще одним нововведенням у протестантську практику є проведення особистої зустрічі з Богом – інкау́нтер. Цей феномен зародився у Латинській Америці, колумбійському місті Богота, авором якого є «успішний» пастор Цезар Кастелланос. Перейнявши «теологію процвітання» та «успіху», він бажав створення мегацеркви, яка була б схожа на церкву Йонгі Чо. Метод «інка у́нтеру» це складова частина системи Г-12 [72], яка має на меті створення груп по 12 чоловік та підготовки їх до служіння поширення таких групових церков. Це постійний начальний процес, який заснований на виїзних навчаннях, тобто у вихідні дні групу людей відправляють для «зустрічі з Богом», що допоможе їм глибше відчутти Бога та повністю віддати своє життя Йому [65, с.24-25]

Проведення таких зустрічей розділяється на декілька етапів: визнання присутності гріха у житті; покаяння у гріхах; звільнення від гріхів та впливу

злив духів; зцілення від немочі та хвороб, як духовних так і тілесних; закріплення результатів. [66, с.53]. Все це дійство супроводжується психологічними прийомами «вимикання» критичного мислення та звертання до емоційної сторони особистості для досягнення максимальних результатів «зустрічі» з Богом та очищення. Хоча все це більше схоже на групову психотерапію зі зміни свідомості. Ця методика досить схожа принципово на ідентичні психологічні курси звільнення від залежності алкогольної чи наркотичної. Тобто загальний результат змін буде однаковим: поглиблення розуміння людиною духовності та обставин життя; розвиток міжособистісної чуттєвості та сприйняття, що оснований на нових формах поведінки; максимальне розкриття вроджених ресурсів людини, для повного життя; переорієнтація зусиль людини на розвиток особистості. Це все відбувається з учасниками інкаунтеру, тільки у інтерпретованій біблійній термінології.

Зміни, що відбуваються у житті інкаунтерів, є суто психологічними, що далекі від принципів та положень Біблії про повну посвяту себе Богу. Усі переживання емоційних станів, що нагніталися «помічниками», залишають позитивний слід «зустрічі» з Богом та відкладаються у повсякденному житті.

Яскравим прикладом на пострадянському релігійному просторі є Сергій Шидловський, президент Міжнародного міжконфесійного служіння «Рух шукачів Бога», який організовує та проводить служіння, що націлені на «пошук» Божої присутності. Він став провідником між протестантськими церквами України та харизматичними рухами. Проповідуючи глибоку молитовну практику, він акцентує велику увагу на містичні переживання та емоційність, що притаманне для п'ятидесятницького та харизматичного рухів.

Разом з тим Шидловський використовує практику інкаунтера, що дуже схожа з його курсом «Пенуел». Програму «Пенуел» за великим рахунком можна назвати еквівалентом інкаунтеру, вони звертають увагу більше на психологічно-емоційну складову, а ніж на вирішення проблеми відповідності життя біблійним принципам. Починаючи з 2006 року вони стали масовими та

охопили більшість протестантських церков не лише в Україні, але й у Росії, Білорусі, Казахстану тощо[55].

Його курси стали міжцерковним «брендом», оскільки після проходження їх дуже багато послідовників відчували емоційне «полегшення та зміни», що відбувалися у їх житті. При чому невідповідність Біблії методів, що застосовує Сергій Шидловський, прямо вказує на психологічну складову його курсів.

Теологічні погляди Сергія Шидловського можна простежити у його статті «Батько не може без тебе!», де Бог виглядає обмеженим та залежним від людини, від спілкування з ним. Разом з тим його цитування Біблії є досить поверховим та містично-філософським, що ставить людину у центр всесвіту, а Бога на периферію Свого Творіння [50].

Зрозуміло, що з таким теологічним підходом тільки психологічна складова може стати єдиною причиною змін у поведінці людини. Цей стиль містичного переживання стає чи не єдиним вагомим аргументом у підтримку «інкаунтеру» та збирає навколо тисячі прихильників, що бажають відчутти на чуттєвому рівні емоційне полегшення душевних страждань.

При відсутності чітко побудованої теологічної системи харизматичні церкви легко сприймають такі тренінги, як дію Духа Святого, який приносить зміни та полегшення у житті. Але насправді вони суперечать класичному протестантському погляду на освячення, як на підкорення свого життя істині Божого Слова.

Але й протестантські громади України, які не позиціонують себе з харизматичним рухом починають використовувати цю методику, оскільки вона стає набагато ефективнішою ніж церковне навчання, яке займає досить довгий період часу, а «інкаунтер» характеризується швидкими результатами зміни поведінки віруючих.

При використанні протестантами інкаунтеру, що запозичили його у харизматів, його видозмінили відповідно до свого віровчення, але принцип психотехнік залишився. Відбувається заміна біблійних істин на метафізичний

досвід, який ґрунтується на емоційності проведення даного заходу, що притаманний саме для харизматичного спрямування. Відмова від протестантських позицій, що ґрунтовані на основі Біблії та отців Реформації, призвела до пошуку нових переживань, що дають відчуття присутності Бога у своєму житті, навіть якщо вони явно суперечить загальній концепції Реформації: *Solo Fide, Solo Scripture, Solo Deo Gloria*.

Отже, практичний вплив «теології процвітання» на сучасний український протестантизм набагато більший ніж це можна побачити на перший погляд. Харизматичних рух позиціонуючи себе з протестантизмом та використовуючи усі можливі методи та прийоми увійшов у протестантський світ з непротестантською теологією. Використовуючи прагматизм у методах євангелізації, музичного прославлення, єкуменічних поглядів, харизматизм щільно увійшов не тільки в український протестантизм, а ще раніше у світовий, та поклав початок використання принципів "теології процвітання". Використовуючи об'єднуючі теми, не маючи власної стабільної, систематизованої теології він легко знаходить спільну мову практично з усіма конфесіями християнства. Але це входження ще дійшло свого завершення, тобто це динамічний процес та знаходить у процесі постійного розвитку та поширення.

ВИСНОВКИ

З поширення тенденцій до віротерпимості в Українській державі поширився й вплив новітніх неохристиянських течій, що отримавши право вільно виражати свої погляди, скористалися цією можливістю у повній мірі. За 22 роки незалежності України поширення неотечій перевершило всі можливі прогнози, оскільки право на свободу віросповідання дало нові перспективи розвитку та розгалуження релігійної системи.

Найбільш широко скористався цією можливістю харизматичний рух, який найбільш широко інтегрувався в українське суспільство. Але суспільство не було головною метою послідовників харизматів, оскільки їх погляди були досить суперечливими та не сприйнялися б громадськістю у тій мірі в якій воно сприймається зараз. Для цього необхідні були правові та моральні підстави для поширення своїх поглядів та релігійної позиції. Тому головною метою став сучасний український протестантизм, який закріпив своє положення більш ніж сторічною історією та авторитетом.

Саме протестантизм став головною метою легалізації харизматичного руху у сучасному релігійному контексті України. І це було досить великою проблемою, оскільки погляди цих представників досить сильно відрізнялися та спровокувало неприйняття нових поглядів більшістю протестантських церков.

«Теологія процвітання» є головною візитівкою харизматичного руху. Це поняття досить нове, його історія налічує не більше ніж п'ятдесят років. Воно є наслідком постійної трансформації та генези Божого одкровення. Харизматичний рух вийшов з п'ятидесятництва, а той у свою чергу з протестантизму, який був у пошуках глибшого наближення до Бога.

Саме на початку ХХ століття п'ятидесятницький рух заявив про себе у повну силу, проповідуючи хрещення Святим Духом, ознакою якого був дар інших мов – глосолалії. У протестантському світі це сприйнялося неоднозначно: були послідовники нового вчення, але більшість

протестантських церков виступили проти такого одкровення. П'ятидесятницький рух характеризувався емоційністю, містичними переживаннями та проявами Духа, що дуже гостро критикувалися протестантськими теологами.

Харизматичний рух став породженням п'ятидесятництва, але це продовження вже далеко вийшли за межі окреслених Біблією та йшов у розріз з позиціями ортодоксального протестантизму. Акцентування на чудесах, пророцтвах, вигнанні бісів поширили межі впливу цього руху та віднайшли своїх прихильників у багатьох країнах світу.

Разом з «біблійними» принципами харизматичний рух поповнив свою теологію окультними практиками та психологічними прийомами, що не тільки не відповідали християнському вченню, але й мало зовсім іншу природу походження.

Поширення ідей екуменізму стало спасінням харизматичного руху від повної ізоляції протестантизму. Активність у євангелізації послідовників харизматії стало об'єднуючим фактором не тільки у межах протестантизму, але у християнському світі в цілому. Позиціонуючи себе з протестантами, харизматичний рух зумів віднайти точки дотику для об'єднання з представниками світового християнства та зміг себе легалізувати в очах релігійного світу.

Ідеї екуменізму стали точкою відправлення для повномасштабного проникнення у світовий протестантизм.

«Теологію процвітання» пов'язують вже з третьою хвилею дії Святого Духа та поширилася через «Пауер Іванжелізм», тобто Євангеліє в силі. Саме в цьому прояву неохаризматизму «теологія процвітання» вивільнилася повністю та створила основу для наочного споглядання Божого благословення, що проявляється у фінансовому багатстві, відсутність хвороб, успішності у діяльності. Саме «теологія процвітання» та тотального успіху стала запорукою поширення цього вчення у високорозвинених економічно процвітаючих протестантських державах. Проблемою, що постала перед

протестантами, стала повна номінальна тотожність харизматичного руху з послідовниками реформаторів. Авторитет на міжнародній міжконфесійній арені полегшило проникненню харизматичних поглядів щодо «теології процвітання» у більшість протестантських церков, а спільне «бажання» проголошення Євангелія створило багато нових зв'язків, які з кожним роком все більш і більш укріплялися.

У такому вигляді «теологія процвітання» потрапила на український пострадянський простір. Вже налагоджені методи проникнення у протестантський контингент спрацювали у більшій мірі, хоча український контекст вимагав альтернативних змін, що були досить швидко прийняті. На хвилі євангелізації, що набула широкого розмаху на початку 90-х років, неохаризматичні та неоп'ятидесятницькі рухи віднайшли можливість поширити свої погляди спочатку у п'ятидесятницьких церквах, а потім і у баптистських, що були найчисельнішими в Україні. Це було спричинено багатьма факторами, які досить потужно було використано.

Після легалізації у протестантському суспільстві, харизматичні лідери почали засновувати вже суто харизматичні церкви та відкрито почали проповідувати принципи «теології процвітання» на власних богослужіннях. Ці ідеї швидко знайшли своїх послідовників в українському суспільстві та набули масовості та поширення серед багатьох верств населення. Швидке просування на релігійному полі зумовило також і просування на полі громадянському. «Теологія успіху», що проповідувалася у харизматичних церквах, сприяла появі нових проявів цієї теології в суспільному житті країни. Активна підприємницька позиція, сформувала бізнес-еліту нового харизматичного гатунку. Входження в політичну сферу життя країни забезпечило лояльне ставлення державних органів до неохаризматичних течій, при чому вигоду шукали від співпраці і одні та інші. Соціальна політика харизматичного руху теж була активною та створювала умови для поширення свого впливу на різні верстви населення.

Активність харизматичного руху у проповіді Євангелія на українських теренах дала свої «позитивні» результати та призвела до тісної співпраці з протестантськими об'єднаннями, союзами, місіями, церквами тощо. Проведення спільних заходів мимоволі створювало передумови до потужного впливу «теології процвітання» на протестантські церкви України. Бажання отримати збільшення чисельності прихожан, представники українського протестантизму почали переймати ті прийоми та технології, які використовували харизмати. Осучаснення богослужбової практики призвело до зміни фонового наповнення літургії протестантизму. Але разом з зовнішньою формою змінилося і внутрішня, що проявилось у проповіді харизматичних ідей «теології процвітання» у богослужбових проповідях.

Найбільш небезпечною «зброєю» харизматичної експансії у протестантизм стає музичне прославлення, поклоніння у пісні, що знайшла свою підтримку особливо у протестантів молодого віку. «Вільне та легке», емоційно-містичне, сучасне з елементами різних стилів прославлення стало основним елементом, що почав об'єднувати такі різні погляди у сфері теології. Як теологами так і науковцями було доведений вплив музики на психологію людини, зміна якої відбувається за допомогою стилю, оскільки слова це лише наповнення і не завжди важливе, тому що сам стиль та мотив формують перевагу над словами. Рок, поп, реп стали основними мотивами церковного прославлення та почали деструктивно впливати на сам підхід прославлення. Сотні пісень харизматичного прославлення почав насаджувати музичну харизматичну теологію, тобто що було зброєю Лютера у боротьбі про католицизму обернулося проти самих же протестантів. Харизматичний рух вибрав «правильну» стратегію відносно впливу на сучасний протестантизм, український в тому ж числі.

Не ведуться дебати та диспути відносно теологічних положень віросповідання, для харизматичного руху це не притаманно, оскільки їх теологія постійно змінюється відносно обставин та кола спілкування. Вони спокійно знаходять спільну мову і з католиками, і з православними, і з

протестантами, оскільки викладають тільки ту позицію, яка вигідна на даний момент і тим самим знаходять прихильників з усіх сторін християнських конфесій.

Для харизматів більш притаманний практичний вплив, а ніж теоретичний, оскільки теологія яскраво не виражена, відрізняється мінливістю, змінюваністю, відсутня повноцінна систематизація їх теологічних поглядів. Практичний ж вплив відрізняється дієвістю та фактичністю. Практична діяльність у сфері євангелізації та єкуменізму автоматично приводить до поширення впливу на усі гілки християнства.

Легалізувавши себе як протестантська течія, харизматичний рух постійно шукає нові можливості поширення «теології процвітання» на протестантизм, поглинаючи практично усі протиріччя між ними. Не афішуючи своє окультне коріння, вони знаходять спільні точки дотику у практичній сфері та вливаються у них повною мірою та великими зусиллями, що призводить до налагодження тісних, дружніх стосунків з протестантськими представниками високого рівня. Афішуючи ці стосунки та рекламує їх у ЗМІ, телебаченні, інтернет-просторі, харизматичний рух поступово отримує авторитет серед класичного протестантизму України. Цей авторитет автоматично відкриває двері протестантських спільнот для поширення ідей харизматичного руху, а в особливості «теології процвітання».

«Тиха експансія» теології успіху у протестантський світогляд відбувається поступово, але чітко та виважено, систематично, цілеспрямовано. Вона не знаходить спротиву, оскільки самі ж протестанти зацікавлені у такій співпраці. Емоційні переживання присутності Бога, містичні відчуття, «легкість» теології та збільшення значення людини під час богослужінь приваблює сучасний протестантизм, особливо молоде покоління, що робить їхнє життя більш цікавим, більш «наповненим». Але це «наповнення» різко суперечить фундаменту протестантизму, що був закладений Мартіном Лютером та Жаном Кальвіном. Їх положення були

чітко викладені у відповідності до біблійних принципів та її істини. Саме Біблія була основним дороговказом їхньої віри, а не емоційні стани та чуттєвий, метафізичний досвід, що відводив від положень християнства та вводив у світ окультизму. Саме це і відбулося з харизматичним рухом, зовнішньо вони відповідали стандартам християнського протестантизму, але внутрішнє наповнення створене міксом «християнської науки», «позитивного мислення», окультизму, шаманізму, різного роду містичних філософій.

Діяльність харизматичного руху у сферах екуменізму та євангелізації змусила прийняти його у лави протестантської течії заочно, без обговорення їх теологічних поглядів. Ця проблема всесвітня. Відбувається потужна лібералізація протестантських течій, що готові сприймати факти, які Біблія відкрито називає гріхом: гомосексуалізм, одностатевих шлюбів, аборти, рукопокладення на служіння жінок, чоловіків з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Хоча в українському суспільстві ці факти не вітаються, але тенденції до їх прийняття є. І протестантизм має такі ж тенденції, особливо під впливом «теології процвітання» де фінансовий успіх та здоров'я є головною ознакою Божого благословення, а біблійні принципи та постанови потураються.

Проведення спільних зустрічей, молитов, сніданків, конференцій, конгресів, євангелізацій, різного роду відпочинків призводить до запозичення світогляду харизматії протестантами. Наповнення християнською атрибутикою та термінологією цих заходів не піддаються глибокому аналізу відповідності цих поглядів Священному Писанню, а принципи екуменії створюють атмосферу єдності у різноманітності. Але це й дає можливість «теології процвітання», що приваблює увесь світовий протестантизм, сприйматися українськими протестантськими течіями.

Юридично український протестантизм не відрікся своїх віросповідних традицій, що були закладені ще на початку минулого століття, але фактично воно вже давно кануло в літа. Фактична теологія почала доменувати над

юридичною, оскільки ці поняття почали розмиватися та визнаватися як «застарілими», що не відповідають дійсності нового часу. Шукаються нові більш альтернативні підходи до тлумачення Біблії та спрощення таких понять як спасіння, викуплення, передвизначеність, авторитет Божого Слова, всевладдя Бога тощо. Спрощення - це один з механізмів харизматичного руху, який використовується на повну силу, мотивуючи це тим, любов до Бога є головним принципом християнства, та любов до ближнього вторить йому. Але справжня позиція протестантизму - це любов до Святого Письма, до істини, що відкриває справжнє пізнання Бога, на основі якого і має формуватися віра. Тому що у Святому Письмі Бог Сам відкривається та представляється таким, яким Він є насправді. І ця позиція різко суперечить положенню «теології процвітання», де багатство - це наочний доказ Божого благословення.

Отже, з проведеного дослідження можна зробити висновки:

1. «Теологія процвітання» - це продукт багаторічних пошуків чуттєвого сприйняття Бога, який вилився у неохаризматичний рух, що створив симбіоз протестантських поглядів та окультних вчень, містичних переживань, психотехнік, здатних впливати на людську свідомість.
2. Поширенню поглядів «теології процвітання» допоміг екуменічний рух, що легалізував ці погляди як протестантські та створив умови для тісної співпраці харизматичного руху та світового протестантизму.
3. Харизматичний рух випрацював багаторівневу методику проникнення своїх поглядів у християнський світ, а особливо у протестантизм.
4. Теологічні погляди харизматичного руху є несистематизованими, відсутня теологічна література, що обґрунтовувала б їхнє богослов'я, характеризується змінюваністю та прогресивністю теологічних одкровенень.
5. В український протестантизм харизматичний рух увійшов, маючи заготовлені методики, але сучасний контекст «поправив» та змінив підходи у відповідності до ментальності суспільства.

6. Харизматичний рух використовує усі можливі точки дотику до практичної співпраці з сучасними представниками протестантизму, що дозволяє поступово впроваджувати принципи «теології процвітання» у протестантську зовнішню теологію (літургіка, прославлення, суспільна позиція) та внутрішню теологію (віресповідання, тлумачення Святого Письма).

7. Особливо широке використання музичної теології для проведення сумісних заходів, що однозначно лібералізує погляди на класичний протестантизм.

8. Харизматичний рух знаходиться у прогресивному пошуку нових підходів та методів, що дозволили б ще більш глибоко проникнути у протестантизм, для досягнення об'єднання християнської релігії у єдину течію.

Отже, простежується закономірність прогресу застосування принципів «теології процвітання» українським протестантизмом. Харизматичний рух шукає нових сфер впливу, а отже, цей процес не закінчений та варто очікувати нових його проявів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Опубліковані джерела

1. Аванзини Дж. 30, 60, 100 крат. Ваш финансовый урожай / Аванзини Дж. – С-Пб: Слово Жизни, 1994. – 192с.
2. Аделаджа С. Новое начало/ С. Аделаджа – Киев, 2002. – 276с.
3. Аделаджа С. Ты и твой пастор: правильное восприятие Божьих даров / Аделаджа С. – Киев, 2001. – 167с.
4. Аделаджа С. Финансовая победа/ Аделаджа С. – Киев, 2003. – 225с.
5. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту: В українському перекладі з паралельними місцями та додатками / Переклад Патріарха Філарета (Денисенка). – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
6. Бивер Дж. Приближение к Богу/ Бивер Дж. – С-Пб. 2005. – 304с.
7. Бюне В. Игра с огнем / Бюне В. – Bielefeld: Christliche Literatur-Verbreitung, 1992. – 320 с.
8. Джойнер Р. Жатва / Джойнер Р. – Киев, 1997. – 174с.
9. Экман У. Апостол / Экман У. – М., 1997. – 197с.
10. Лютер М. О светской власти. В какой мере ей следует повиноваться / М. Лютер Время молчания прошло. Избранные произведения 1520-1526 гг. / пер. с нем. Ю.А. Голубкина. – Харьков : ОКО, 1994. – 220с.
11. МакАртур Дж.Ф. Харизматики / МакАртур Дж.Ф. – М., 1991. – 240с.
12. МакКоннел Д.Р. Інакше Євангеліє / МакКоннел Д.Р. – Изд-во «Флис», Гамбург, 1990. – 307с.
13. Одинцов Н.В. Исповедание веры христиан баптистов России 1928 года / Одинцов Н.В. – М., 1928. – 35с.
14. Самралл Л. Отвага побеждать / Самралл Л. – С-Пб., 2001. – 257с.

2. Наукові статті, автореферати, дисертації, монографії

15. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер – Ивано-Франковск, 2002. – 315с.
16. Вебер М. Социология религии (Типы религиозных сообществ) / Вебер М. – Избранное. Образ общества.– М., 1994.– 405с.
17. Губер Р.И. История музыкальной культуры. / Р.И. Губерт – Т. 2., часть 2., Гос.муз.из-во, М., 1959. – 243с
18. Дворкин А. Сектоведение. Тоталитарные секты / Дворкин А. – Нижний Новгород: Изд-во «Христианская библиотека», 2006. – 913с.
19. Єленський В.Є. Релігія після комунізму / Єленський В.Є. – К., 2002. – 266с.
20. Єленський В.Є., Перебенесюк В.П. Релігія. Церква. Молодь. / В.Є. Єленський, В.П. Перебенесюк – К., 1996. 286с.
21. Кальвин Ж. О гражданском управлении / Ж. Кальвин Наставление в христианской вере – М. : Изд-во Гос. гуманит. ун-та, 1999. – Т.3. Книга IV. – 473с.
22. Капелюш Ф.Д. Религия раннего капитализма. / Ф.Д. Капелюш – М., 1931. – 280с.
23. Колодний А.М. Академічне релігієзнавство / Колодний А.М. – К., 2000. – 795с.
24. Мартин У. Царство культов / Мартин У. –С-Пб.: СП «Логос», 1992. 351с.
25. Мензис У. Библейские доктрины: пятидесятническая перспектива / Мензис У., Хортон Ст. – Минск, 1999. – 334с.
26. Оганесян А. Реформация и протестантская этика / А.Оганесян // Актуальная политика, Вып. 1, декабрь 06-январь 07. С.65-79.
27. Оссовская М. Рыцарь и буржуа / М. Оссовская Исследования по истории морали – М.: Прогресс, 1987. – 347с.
28. Памфил Е. Церковная история / Памфил Е. – М.: Изд. Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2006. – 608с.
29. Паррингтон В.Л. Основные течения американской мысли / Парингтон В.Л. – Изд-во Иностранной литературы. – Т. 1. – 1962. – 332с.

30. Робертс Л. Божьи генералы / Робертс Л. – С-Пб., 2005. – 112с.
31. Сайнен В. В последние дни. Излияние Святого Духа в XX веке / Сайнен В.В. – К., 2003. – 353с.
32. Слободяник В.А. Очерки по истории пятидесятничества / Слободяник В.А. – Ирпенская Библейская Семинария ВСО ЕХБ - 2000. – 137с.
33. Смирнов М.Ю. Реформация и протестантизм / Смирнов М.Ю. – С-Пб., 2005. – 308с.
34. Харинк К. Харизматическое движение / Харинк К. – Одеса, 1996. – 271с.
35. Чернышев В. Сектоведение. Т. 2. – К.: Изд-во имени святителя Льва папы Римского, 2008. – 582 с
36. Слис О. Соціально-політичні і соціокультурні імплікації пізнього протестантизму в процесі трансформації українського суспільства: автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.11 / О.А. Слис ; Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. — К., 2007. — 20 с.
37. Титаренко В. Християнський харизматизм як релігійне явище: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. філ.. наук: спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / В. Титаренко. – Київ, 2003. – 20с.
38. Титаренко В. Неохристиянські течії в сучасній Україні / В. Титаренко // Українське релігієзнавство. – 2008. - №46. – С.367-381.

3. Преса

39. Комендант Г. Інтерв'ю з головою Українського біблійного товариства. / Г. Комендант // Власть денег. – 2011. – №42. (325) 21.10-27.10.2011. – Изд-во ЧАО «Картель». С.22-28.
40. Любащенко В. Протестантизм в Україні: творення стереотипів триває // «І». – № 22. – 2001. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n22texts/lubasch.htm#pp2>].
41. Пастор і політика. Інтерв'ю з народним депутатом України, пастором харизматичної церкви "Слово віри" В.Шушкевичем // Людина і світ. – 2000. – №4. С.47-49.

42.Скворцов Дмитро. Сандей Аделаджа: «Моя религия — это будущее Украины» // Щотижневик «2000». 13 липня 2007 р.

43.Фестиваль надежды с участием Франклина Грэма // Камень Краеугольный. – 2007.- №5

44.Церковные и общественные лидеры ставят Бога и христианскую этику в центр внимания // Камень Краеугольный. – 2006. - №43

4. Интернет-ресурс

45.Агенти. Режим доступа: [Электронный ресурс]
<http://nlc.kiev.ua/ua/news/article/Agents>

46.Агенти пізніх перетворень. Режим доступа: [Электронный ресурс]
<http://www.religion.in.ua/main/21197-agenti-pozitivnix-peretvoren.html>

47.Аделаджа С. Побеждайте дух нищеты десятинами, приношениями и жертвами.Небеса будут всегда открыты над вами!!! //Режим доступа: [Электронный ресурс] <http://www.baznica.info/pagesid-5742.html>

48.Аделаджа С.. Финансовая победа,./ С. Аделаджа / - К., 2003. - С. 225.с.

49.Баптист. Режим доступа: [Электронный ресурс]
<http://baptist.org.ru/news/main/view/article/303151>

50. Батько не може без тебе. Сайт Сергія Шидловського. Режим доступа: [Электронный ресурс]<http://shidlovskiy.org/ru/mainpage/articles/6.html>).

51.Генеральная конференция Российского Евангельского Альянса»; Режим доступа: [Электронный ресурс] <http://www.word4you.ru/news/18808/>.

52.Дім не скелі. Бізнес. Режим доступа: [Электронный ресурс]<http://www.domnaskale.org/ru/faq/business/?id=30>

53.Клауд Д. Современная Христианская Музыка. Режим доступа: [Электронный ресурс] <http://www.eresi.net/o-muzike/>

54.Куропаткина О. Харизматы-пятидесятники: «сектанты» или «христиане»? Режим доступа: [Электронный ресурс] <http://sova-center.ru>

55. Молитовне єднання з Богом. Офіційний сайт «Рух шукачів Бога». Режим доступа: [Электронный ресурс] <http://godseekers.net/penuelmolitva>

- 56.Порозовской Б.Д. Жан Кальвін Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://horoshoe.info>
- 57.РСЕХБ, «Конференция Soli Deo Gloria помогает в развитии служения поклонения», 24.11.2012; Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://baptist.org.ru/read/article/143196>.
- 58.РСЕХБ, «Совет Союза РС ЕХБ прошел в Москве», 29.03.2013; Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://baptist.org.ru/news/main/view/article/303151>
- 59.Титаренко В. Побиття немовлят або як 5 канал "сеткантів" мочив Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://www.portal-credo.ru>
- 60.Фі Д.Г. "Хвороба "євангелія здоров'я та благополуччя" Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://www.ApolResearch.org>
- 61.Церква Посольства Божого. Що далі? Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://www.religion.in.ua/main/analitica/218-cerkva-posolstva-bozhogo-shho-dali.html>
- 62.Юрій Сипко и апостлы нового поколения. Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://www.eresi.net/baptisti/uriy-sipko-i-apostoli-novogo-pokoleniya>
- 63.MinistryVisionG12.Режим доступу: [Електронний ресурс] <http://visiong12.com/eng/biography/>

5. Іноземна література

64. Aulen G., The Faith of the Christian Church / G.Aulen.–London: SCM, 1960.– P. 205.
65. Castellanos C. Dream and You Will Win the World / C. Castellanos. – Hollywood, FL: G12 Editors, 2004.–P. 245.
66. Castellanos C. Encuentro 12/ C. Castellanos. –Bogota: Editorial Vilit. – 1998.– P.152.
67. Johnstone P. Gebet fur die Welt /Johnstone P. – Hanssler, Neuhausen 1994. – S. 715.

68. Kollins K. Es ist nur der Anfang / K. Kollins.– Projektion J, Mainz 1990.– S. 209.
69. Larson B. Contemporary Christian Music Magazine, December 1985. – P. 102.
70. Murray I. Spurgeon - wie ihn keiner kennt / I. Murray.– Reformatorischer Verlag, Hamburg, 1992. – S.301.
71. Pollock J. Billy Graham / J. Pollock.– Memra, Weichs 1985. – S. 127.
72. Stanley M. Burgess, Gary B. McGee and Patric H. Alexander. Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements, 1998. – P. 718.